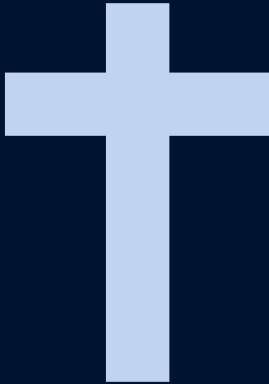

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Kakabai
Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

Contents

Mak	1
Giugiukamaḡedi edi Käuwa	50

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwaueuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo. Bi lava gesaudi a noḡoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiḡa i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba *Giu visuvisuna*. Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwa-vidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi
(*Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18*)

¹ Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuḡa, ² Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuḡa. Maimaituwa i giuna gado,

“Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya
yà gei giukamaḡe bi em eta ya yawasi.

³ ✧Lava ḡemota kalakalalemo
ya binabinauna gado,

‘Bada ena eta ko kavisuvisu
bi ko kadidimani, tana ya natonato.’ ”

⁴ Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebo ko gosedi bi ko nato yà kabulumu bi Maimaituwa emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.” ⁵ Lava wapewapedi Diudiyamo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebo a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi.

⁶ Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ḡamoḡamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. ⁷ Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliguḡa ya natonatona ba laukaiotina mote mai tagu. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ya laudulu bi ena kaḡesuma yà kaikamaḡe.

⁸ Tagu gaubemo yà kakabulumu bi lava muliḡa ya natonatonana tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

Diyon Yesu i Kabulu
(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Mba laḡannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoundan gaubinemo Yesu i kabulu. ¹⁰ Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. ¹¹ *Bi Maimaituwa kalinana malaḡa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo yà wainuwawisu.”

Seitan Yesu i wai Laulubu
(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. ¹³ Gome i miyana laḡan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ḡamoḡamodi waitedi bi aneya a yovo te a sagu.

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata
(Metiu 4:12-22)

¹⁴ Ḡalodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuvisuna i lauguguyaye. ¹⁵ *Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuvisuna koi sumaḡe.”

¹⁶ Yesu Galili topana diyanaga i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. ¹⁷ Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yà i lovelovemi te lava ko konedi.” ¹⁸ Tedi ma ḡemota edi gomo a gose kamaḡedi bi Yesu a kaiwata.

¹⁹ Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukauwedi. ²⁰ Laḡannemo wagamo i kitekitedi te i yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Ḡome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai
(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi laḡaninemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovertime i wai tubu. ²² *Bi ḡome ena wailovertime lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovertime

* 1:11: Pak 22:2; Ais 42:1; Met 3:17, 12:18; Mak 9:7   * 1:15: Met 3:2   * 1:22: Met 7:28,29

tabuna mote mai waiḡake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo.*

²³ Gome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesunegina i binauna gado, ²⁴ “Tam Nasalet Yesuna kuna ḡoena bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa ḡemota Maimaituwa lisinaḡa kuna yovo.”

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamaḡe!” ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamaḡe.

²⁷ Lava matabudi ḡome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya tubutubuḡa? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.” ²⁸ Yesu giuna ma ḡemota Galili dobuna matabuna i na yaḡosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi
(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon waitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma ḡemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo[†] lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesunegidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai ḡemotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota aluwa gebogebodi waitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.[‡]

Yesu Galilimo i lauguguya
(Luk 4:42-44)

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡuyuwinemo bi i laulaupali. ³⁶ Saimon bi ena lava waitedi a nawa a tavuḡe. ³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavuḡem.”

* 1:22: Wala Maimaituwa Mosis waiḡake i vite te Israel lavedi maso a kaiwata.

† 1:32: Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi laḡanna laḡanina i kovi. Diu edi waiyawasi laḡanina palaide suwala bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi. ‡ 1:34: Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a noḡonoḡoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15).

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai ḡesaunemo bi diyadiyanaḡa bi tedi waitedi lisidimo yà lauguguya. Tau-nana aubaina e tava.” ³⁹ *Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaḡosi bi bolu vanuwidiḡa i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani
(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliḡe bi i giuna gado, “Bamoda kwa ḡoena, te kwai yawasanigu.” §

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tuḡu te i taukoni bi i giuwena gado, “Kamaina yà ḡoēḡoena, kwa yawasana!” ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ḡakena gado, ⁴⁴ “Mote aiyai ḡesauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana.”**

⁴⁵ Geḡa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubuḡana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboḡa i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu ḡuyuwidiḡa i miyamiya nawa. Bi yaḡolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

2

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Laḡan visa a kovi mulidimo Yesu i munaḡa tava Kape-niammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munaḡa vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ḡome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. ³ Bi olooloto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avali tavaite. ⁴ Tedi mote ḡemoḡemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisaḡa vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawē yovoḡe Yesu matanemo. ⁵ Yesu olooloto

* 1:39: Met 4:23, 9:35 § 1:40: Diu edi waigakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ḡakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ḡakedi te mote bolu vanuwinemo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana ba i visu munaḡa bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava waitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo. ** 1:44: Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaḡati te ena sida kapa i kovi.

edi sumaḡa i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, “Natugu, em gebogebo yà noḡonoḡoti kamaḡe.”

⁶ Ġome waigake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanogonoḡotana gado, ⁷ “Maimaituwa taunaḡa gebogebo taunoḡoti kamaḡedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi, ee?”

⁸ Tedi mai a wai nuwanogonoḡota ba Yesu ma ḡemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, “Bai aubaina nopomimo mainana ko wai noḡota? ⁹ Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, ‘Ku moito em kebana kwa avali bi kwa nawa, ee em gebogebo e noḡoti kamaḡe?’ ¹⁰ Niganana kaka yài lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya noḡotikamaḡedi.” Ġome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹¹ “Kwa moito em kebana kwa avali bi kwa nawa em vanuwemo.” ¹² Lava matabudi a kitakita bi ma ḡemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi ḡome a sove bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita.”

Yesu Livai i yoge

¹³ Yesu Kapeniam i gose bi i munaḡa topa diyanaḡa i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemo i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, “Ku kaiwatagu!” Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani.* ¹⁶ Palisi mabai waigake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giuwedina gado, “Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikani?” ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, “Lava yawayawasanidi mote doketa sima ḡoeḡoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa ḡoeḡoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi.”

Udi ena waitala

¹⁸ Laḡan ḡemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, “Bai aubaina Diyon taukabulu ena

* 2:15: Mousis waigake i gilumidi bi Palisi mba waigakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ḡesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waigakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi.

tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geḡa?”¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi waitedi.”²⁰ Bi laḡan yaḡolo ya natonatona ena ḡaviya sa kaikamaḡe mulinemo kaka ena tauliso sa udi.”

²¹ Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo waiḡemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi.†²² Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini yovoḡe. Bamoda mainana ya voyiena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i ḡini.‡

Waiyawasi laḡanna Waitalana

²³ Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikaiwatana waitedi witi daibinaḡa a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi.²⁴ Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waiḡake te em tauwaikaiwatana mote maso mai a voyie waiyawasi laḡannemo.”²⁵ Yesu giu i wai munena gado, “Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava waitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani.”²⁶ ✧Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitena i vai bi ena lava waitedi a kani. Niga kauiwina pilisi saḡasaḡa guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waiḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deivida i vai bi ena lava waitedi a kani.”²⁷ Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laḡanina ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye.”²⁸ Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanina badana.

3

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani (Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwino. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya.

² Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi

† 2:21: Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona vaitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya ḡogosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. ‡ 2:22: Diu edi kwagi ba ḡamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. ✧ 2:26: 1 Sam 21:1-6

laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. ³ Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, “Ku moito kwa saḡa lava matedimo.” ⁴ Bi lava i wai talayedina gado, “Egu lava, eda waiyawasi laḡanna ena waiḡake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamaḡe, tai yawasani ee ta kagebogebo?” Bi tedi a miya moimoisili. ⁵ Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi geḡa te i wainuwapoyaedi. Kainaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tuḡu.” Ġome oloto nimana i tuḡutuḡu ba i yawasana.

⁶ Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

⁷⁻⁸ Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diuidiyaḡa, Yelusalemḡa, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. ⁹⁻¹⁰ *Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikaiwatana i giuwedi te waga sa kanonoḡi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. ¹¹ Ġome lava aluwa gebogebodi a sunesunegidina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam, Maimaituwa natuna.” ¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai ḡakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugiukamaḡedi 12 i vinedi

(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i ḡoeḡoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugiukamaḡedi*. Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu ya giugiukamaḡemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.” ¹⁶ Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita**),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Dyon i wai isedina *Boaneges*, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ḡesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tadias,

* 3:9-10: Mak 4:1   * 3:16: Isa Pita banina ḡakima.

Saimon tana ba Selot†

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a sunegī
(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munaḡa vanuwemo bi lava kundi a tava ai ḡemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikawaiwatana mote ḡemoḡemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu i bu’uwa.” ²² ✧Waiḡake tauwailovelovena mabai Yelusalemḡa a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele‡ Yesu i sunegī te ḡailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwavidai. ²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, “Seitani bainewa taunaḡa ya kwavi munaḡe? ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba taudiḡa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa ḡemota nopona lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba sai dabalalidi. ²⁶ Bamoda Seitan ena dam sa dailidi bi taudiḡa sai ḡasiḡasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ḡaiḡailisina ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ḡonaḡona ya legaudi. ²⁸ Yà giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noḡotikamaḡedi. ²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noḡotikamaḡe. Banina tana gebo ilailala i voiye.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i sunegī.”

Yesu Ena Lava Otidi
(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaḡe. ³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi wai-waivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ḡoēḡoena sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ḡome a miyamiyana i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ḡowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana

¹ Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaḡe. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te

† 3:18: Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ḡaviyena. ✧ 3:22: Met 9:34, 10:25 ‡ 3:22: Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

tana waga i poupoulena dadanemo i miya saḡa. Bi lava matabudi gelemo a moito. ²Tana lautaulalamo kauwa wape-wapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³“Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launaḡasedimo. ⁴Laḡannemo pesi i laulaunaḡasedi, ḡesaudi etamo a talaḡa bi mwanuwa a tava te a kani vaidi. ⁵Bi ḡesaudi doḡa waitelitelinemo a talaḡa. Ġome doḡa sebunemo te pesi a duga makai banina doḡa ḡaubona. ⁶Bi laḡannemo suwala i lovo tava bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷Bi pesi ḡesaudi gedala nopodimo a talatalaḡana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸Bi kota pesi ḡesaudi doḡa visuvisunemo a talatalaḡana ba a duga a saḡa te a vota, ḡesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

*Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu
(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰Muliḡa Yesu taunaḡa i miyamiya bi ena tauwaikawai-watana 12 bi lava ḡesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.

¹¹Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena waidayonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaulalamo ya giuwedi, ¹²te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuḡa,

‘Tedi sa kitakitana
bi mote sima kita banavi.
Bi kota male sa vaivaiyena,
bi mote sima sibe.

Taunana aubaina mote sima nuwavitata Maimaituwa
lisinemo,
te maso edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.’ ”

*Doḡa Matabudi 4 Edi Titikuna
(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala ḡesaudi ya giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴Taubayau pesi i laulau naḡasedina ba lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. ¹⁵Bi lava ḡesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya saḡa makai nopodimo te giu ya kaikaikamaḡedi. ¹⁶Lava ḡesaudi maibena doḡa waitelitelinemo, tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena ¹⁷bi lamlamdi geḡa aubaina mote sima moimoito didina. Laḡannemo pilipili bi laukivigebo sa saḡa, Maimaituwa giuna aubaina ba tedi maḡemota sa

kuluva. ¹⁸ Lava ḡesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalaḡana. Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ḡoena bi mwali ḡesaudi noḡotidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰ Lava ḡesaudi maibena pesi doḡa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ḡesaudi 30, 60 bi 100.”

²¹ ✧Yesu lava niga mai i giuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ḡakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² ✧Mwali bai kankandavonina muliḡa male ya laumaḡata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya.”

²⁴ ✧Bi kota lava i giuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ḡesaudi yai lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. ²⁵ ✧Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwauyauya yai lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ḡaubona ya kenakenana kaka sa kaikamaḡe.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuḡa ²⁸ Doḡa taunaḡa pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. ²⁹ Laḡannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoigavuka. Banina vililubu ena laḡani i tava.”

³⁰ Yesu i giu munaḡana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu ya giuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ḡaubo otina doḡamo ko wadiwadina. ³² Muliḡa mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi ḡesaudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi sa tava te sa laulau noḡi.”

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala ḡesaudi vaitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi luvamo i giuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo

i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laḡannemo ena tauwaikaiwatana taudiḡa ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

*Yesu yavala bi labama i giu waitaudi
(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Mba laḡanna ḡemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Ta nawa noi nevanemo.” ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna ḡome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ḡesaudi vaitedi a nawa. ³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalaḡa te gauba waga noponemo i waidubusaḡe bi ḡotona te maso i wanavu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, “Tauwailovelove tam kwai nuwaboyaeda ee geḡa? Niga ta peki!” ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwaḡavuka.” Bi labama i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwaḡavuka bi daumola i kena ⁴⁰ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaḡa ee geḡa?”

⁴¹ Tedi a naila bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata.”

5

*Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina i waiyawasani
(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. ² Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. ³⁻⁵ Niga olotona tauyewaḡa miyamiya nawina, mote aiyai ḡemoḡemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewaḡa bi dakiḡa i binabinau nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi tana laḡani matabuna kaḡena bi nimana seinimo a panipanidi bi geḡa te i katikati ḡavuḡavukidi. ⁶ Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaḡe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. ⁷ Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu Maimaituwa saḡasaḡa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiye? Maimaituwa isanemo ya giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeboegu.” ⁸ Niga mainana i giuna, banina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaḡe.”

⁹ Ĝome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.” ¹⁰ Bi aluwa gebogebona yaĝolo te Yesu i waibaĝa gulate te maso mote i giukamaĝedi wali dobumo.

¹¹ Bi mba ĝome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakaunemo. ¹² Taunana aubaina penama Yesu ai baĝa gulatena gado, “Kwa giu kamaĝemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa.” ¹³ Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamaĝe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

¹⁴ Bi buwawa tauĝamodi a velau a nawa malagai nopodiĝa bi malagai diyadiyanaĝa bi bai i tubutubuĝana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuĝana au kitanemo a tava. ¹⁵ Laĝanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesuneĝina a kita, i wai gala kauwa bi ena noĝota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. ¹⁶ Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesuneĝina bi kota buwawa lisidimo bai i tubutubuĝana a kitakitana lava ĝesaudi a giuwedi. ¹⁷ Taunana aubaina tedi Yesu ai baĝa te edi dobu ya gose.

¹⁸ Laĝaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneĝina Yesu i wai baĝa te vaitena maso a nawa. ¹⁹ Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, “Kwa munaĝa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvisu tedi kwa giuwedi.” ²⁰ Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiĝa bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

*Yesu, Diyaillesi natuna bi waivini ĝesau i waiyawasanidi
(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Yesu wagaĝa i munaĝa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. ²² Bolu vanuwina taulabena isana Diyaillesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kaĝe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliĝe ²³ bi nuwana tabutabunemo i wai baĝana gado, “Natugu waivinina ĝaubona i sida kauwa, ĝotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.” ²⁴ Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

²⁵ Ĝome waivini ĝemota kwalabu wapana 12 kwasina i miyamiya kamakamaĝena. ²⁶ Niga waivinina ena mane

matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawayawasana ba sida i dididiga. ²⁷ Laḡannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiḡa Yesu mulinaḡa i saḡa bi ena gala isu damodamonāḡa i taukoni. ²⁸ Banina tana kaikana noponemo i wai noḡotana gado, “Bamoda Yesu ena galaḡa yà taukonina ba yà yawasana.” ²⁹ Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamaḡena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

³⁰ Yesu maḡemota mayana i vai te ḡailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

³¹ Bi ena tauwaikaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

³² Bi tana yaḡolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. ³³ Waivini i noḡoti munaḡe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kaḡe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maḡati. ³⁴ Bi Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumaḡa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa.”

³⁵ Yesu yaḡolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyaillesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalaḡalaḡa natum kaikana i kovi.”

³⁶ Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, “Nuwam ima kulukuluva kwai sumaḡa ota.” ³⁷ Yesu ḡome lava matabudi i wai ḡakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiḡa tana vaitena a nawa. ³⁸ Tedi a nawa Diyaillesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a ḡabaḡaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusa. ³⁹ Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko ḡabaḡaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”

⁴⁰ Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doḡamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saḡa noke gomana lisinemo. ⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma ḡemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waigakedi te bai i tubutubuḡana

mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

¹ Yesu mba dobuna i gose bi i munaḡa ena malagai otinemo bi ena tauwaikaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi laḡannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwinemo. Bi lava wape-wapedi ḡome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, “Niga nuwauyauyana bamo i vai? Bi kota bamo ḡailisi i vai bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi? ³ Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?” Kamaina bi Yesu a daboke.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, “Lava ḡesaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile.” ⁵⁻⁶ Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumage.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamaḡedi te malagaiḡa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiḡa bi lava i wailovelovedi. ⁷ Tana ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuḡa i giukamaḡedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi ⁸ bi kota niga mainana i giuwedi, “Ko nawanawana mote bai ḡidoina koma vai, diḡona taunaḡa ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁹ Bi kaḡesuma ba ko kotedi bi kwama ḡidoi mote koma vai.” ¹⁰ Bi kota niga mainana i giuwedina gado, “Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwinemo sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹ ✨Bi bamoda lava mote sima ḡoemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kaḡemi gobusidi ko lai kulukuluvidi bi ko gose kamaḡedi. Mba ba wailove te muliḡa lisidimo bai ya tubuḡana, mba tedi edi wavu.”†

¹² Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebodi a kuvesidi. ¹³ Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau

* **6:2:** Waiyawasi laḡanna ba laḡan wai 7-na ḡome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ✨ **6:11:** Giu 13:51 † **6:11:** Diu lavedi Eteni dobudiḡa sa vaḡavaḡai bi munaḡa aubaina ba kaḡedi gobosidi sa lai kulukuluvidi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba laḡannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikaiwatana mai sa voiyena ba lava sa noḡoti munaḡedi te tedi mote a visu mai Diu.

potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Ġalibona Alodi Yesu i noġoti bena Diyon taukabulu

14-16 ✨Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, “Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina ġailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi.”

Bi ġesaudi a giugiuna gado, “Tana Elaidiya.”

Bi kota ġesaudi a giugiuna bena kage, “Bada taugiuwatana ġemota mai wala dolinemo.”

Bi ġalibona Alodi‡ i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, “Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi ġavuki bi kota pekimo i kena moito munaġa.”

17-20 Alodi wala tauwaigaviya i giukamaġedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te biliwelokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, “Mote i visu te tinanatum mwanena kuna kwaya.”

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i ġoeġoe te maso i wai peki. Bi mote i ġemoġemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Laġan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalaġalaġa te Diyon ena giu mote i noġonoġoti watawata. Bi Alodi yaġolo te Diyon ena giu vaiyena i ġoeġoe.

21 Kamaina bi Alodi ena tubuġa laġanna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, ġaviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Gome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaġe. 22 Gome Elodias natuna guguinina i saġa bi i bigabiga te ġalibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ġalibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai baġaena ba ġemoġemotina ya vitem.” 23 Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai baġaena ba ya vitem bamo te egu waiguyau kwa ġoena ba nevana ya vitem.”

24 Gomana ġome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibaġae?”

Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu ġowana Diyon taukabulu kununa.”

25 Gomana ġome maġemota i velau i munaga ġalibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaġa, “Ya ġoeġoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo.”

✨ 6:14-16: Met 16:14; Mak 8:28 ‡ 6:14-16: Ġalibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

²⁶ Niga giuna ḡalibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote ḡemoḡemotina te gomana ena giu ya giuvi-tale. Banina tana kaikana i giuwapa ena tauliso mated-imo. ²⁷ Kamaina bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya maḡemota i giukamaḡe te Diyon gadona ya koḡavuki bi ya vai natome. Tauwaiḡaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koḡavuki bi ²⁸ abomemo i sako te i vai natome ḡalibona i vite. Bi ḡalibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laḡannemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

*Yesu lava 5 tausan i waikanidi
(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)*

³⁰ Yesu giugiukamaḡedi i giukamaḡedi bi a nawanawana a tava munaḡa te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. ³¹ Lava ḡome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote ḡemoḡemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi taumiḡa ko nato ta nawa dobu ḡyuyuwinemo bi ko sula waiyawasi.” ³² Kamaina bi tedi taudiḡa wagamo a gelu bi a nawa dobu ḡyuyuwinemo.

³³ Lava ḡome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geleḡa a vamakamakai te a gei tava. ³⁴ Laḡannemo Yesu wagaḡa balabalamo i sunasuna saḡa ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiyedi. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geḡa. Kamaina bi giu visuvisuna wai lovededi i waitubu. ³⁵ Aubigamo ena tauwaikaiwatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuwe, “Niga ba dobu ḡyuyuwina bi mateya te ya dudubala. ³⁶ Lava kwa giu kamaḡedi sa nawa malagaiḡa bi malagai diyediyeḡa te kani sa kune bi sa kani.”

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa ḡoḡoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”[§]

³⁸ Bi Yesu i wai talayedi, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”

³⁹ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi ḡawaḡawa gidegidevidi dabedimo te a miya. ⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuḡa a miya lelesidi ḡesaudi 100 bi ḡesaudi 50. ⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saḡa malamo, Maimaituwa i wai ebone

[§] 6:37: Denali ba mane isana, denali ḡemota ba taubagibagi edi mai'ia suwala ḡemota luvana.

bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidi te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubuḡa. ⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoḡa. ⁴³ Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. ⁴⁴ Ololoto taukani wapedi ba 5 tausau.

*Yesu topa dabanāḡa i nawa taukaiwatana lisidimo
(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)*

⁴⁵ Yesu maḡemota taukaiwatana i giuvavasāḡedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaḡedi. ⁴⁶ Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. ⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaḡa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaḡa i moimoito. ⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a ḡiuḡiu bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaḡa. Kamaina bi laḡan sakosako balana Yesu topa dabanāḡa i nawanawa lisidimo bi ḡotona te maso i vawaitaulidi. ⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata ⁵⁰ bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” ⁵¹⁻⁵² Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

*Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi
(Metiu 14:34-36)*

⁵³ Laḡannemo Yesu taukaiwatana vaitedi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. ⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ḡone. ⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. ⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waiḡemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasāḡe te maso ena gala isu damodamonāḡa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

7

Maimaituwa ena waiḡake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

¹⁻⁴ Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi

ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimesi sa gei koḡedi kaka sa kani. Ġemoḡemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaḡana ba mote sima kani te nimesi sa koḡa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona vaitedi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koḡedi. Niga mainana sa voyeyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalemḡa a tava Yesu lisinemo. Bi ḡome Yesu ena tauwaikaiwatana ḡesaudi a kitedi te mote nimesi a koḡedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimesi sa gei koḡedi kaka sa kanikani.” ⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voyeyedi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi, ‘Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu bi nopodi ba mote lisigumo.

⁷ Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovelovedi

bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waiḡake.

Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa.’”

⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waiḡake ko sakosako liye bi temi emi wailovelove ko kaikaiwatedi.”

⁹ Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai noḡota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waiḡake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ ✧ Mosis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yama vitemi. ¹² Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovelovedi kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neḡaneḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi.”

Lava Nuwapouna

(Metiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵⁻¹⁶ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna,

mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikawaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸⁻¹⁹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwaganemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo. ²⁰ Bi kota i giu, “Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila. ²¹ Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigebo-gebo, waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasaḡasaḡa bi kauwa yabayababa. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopodimo sa tubutubuḡana, taudidi lava sa kaka milamila.”

*Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe
(Metiu 15:21-28)*

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia noponemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i ḡoe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i kandavona. ²⁵⁻²⁶ Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneḡina, i vaiye te Yesu ḡome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaḡa vavasage te aluwa gebogebona natuna i sunesuneḡina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te libilibi kediya ya vai bi ya pwalage daḡasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoḡa.”†

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geḡa te daḡadaḡasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose.”

³⁰ Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaḡa i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10‡ nopodiḡa i nawa. ³² Bi ḡome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baḡa

* 7:15-16: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya. † 7:27: Niga ḡome libilibi ba Diu lavedi bi daḡadaḡasi ba Eteni lavedi. ‡ 7:31: Dekapolis ba malagai 10.

vavasaḡe te nimana maso papapa dabanemo i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedi bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tuḡudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukoni. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saḡa malamo bi yawasina i bunanai kamaḡe bi oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaḡa.”

³⁵ Maḡemota oloto beyana bi menana a nuwakamaḡa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota. ³⁶ Yesu i waiḡakedi te mote aiyai sima giuwe bi geḡa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuvisunaḡa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

¹ Sauga ḡemota lava wapewapedi ai ḡemoti munaḡedi. Lava kediya geḡa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² “Niga lavedi vaitedi ke miya te laḡan faiona a kovi, bi kani geḡa aubaina te e launuwatoiyedi. ³ Bamoda ma kani pekidi ya giukamaḡedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota ḡesaudi manekaḡa a tava.”

⁴ Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyuwa bamo kani ta vai bi tai kanidi?”

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?”

Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”

⁶ Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi doḡamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi, te a soiyedi. ⁷ Bi iyana visa keikeilikidi vaitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soiyedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoḡa. Bi ena tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Olooloto wapedi ba 4 tausan mainana bi i giukamaḡedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikaiwatana vaitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baḡae

(Metiu 15:39–16:4)

¹¹ ✧Gome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. ¹² ✧Yesu yawasina i bunanai kamaḡe bi i giuna gado,

“Temi niga kintina bai aubaina ko ḡoeḡoe te mataila ko kita? Yà giugiu kauwemi te mote mataila yàma voiye koma kita.”

¹³ Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi Palisi a gosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

¹⁴ Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo ai gelu. ¹⁵ Yesu i giuvavasagedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*

¹⁶ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”

¹⁷ Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina? ¹⁸ ☆Temi waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko noḡoti? ¹⁹ Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 12.”

²⁰ “Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 7.”

²¹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo mote ko sibe?”

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

²² Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ḡome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baḡa vavasage te maso matana i taukoni. ²³ Bi tana oloto nimanemo i kaididi bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaḡe. Ḡome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, “Bai kwa kitakita ee geḡa?”

²⁴ Tana matana i taulageti bi i giuna gado, “Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai kai.”

²⁵ Yesu nimana i sako munage oloto matanemo. Maḡemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

²⁶ Yesu oloto i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo.”

Pita Yesu i kamaḡati

(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

* **8:15:** Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebo lava nopodimo sa didiga. Niga ḡome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata.

☆ **8:18:** Mak 4:12

27 Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediḡa. Tedi a nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, “Lava sa giugiu te tagu aiyai?”

28 *Tedi a giuna gado, “Lava ḡesaudi sa giugiu te tam Diyon taukabulu, ḡesaudi Elaidiya bi ḡesaudi taugiuwatana ḡemota.”

29 Bi i wai tala munaḡedina gado, “Temi bainewa ko noḡonoḡoti, te tagu aiyai?”

Bi Pita i giuna gado, “Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!” 30 Yesu i giu vavasḡedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

*Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata
(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)*

31 Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwa-toiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito munaḡa.” 32 Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

33 Yesu i tauvitale bi ena tauwaikaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, “Seitani! Ku taulia muligumo. Mba noḡotidi mote Maimaituwa lisinaḡa sima yovoyovo bi lava edi noḡota mainana.”

*Yesu kaiwatana banina
(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)*

34 *Yesu lava kumna bi ena tauwaikaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina gado, “Bamoda aiyai muliguḡa ya natona ba ena ḡowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu.”† 35 *Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaḡena ba muliḡa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaḡena tagu aubaigu bi giu visuvisuna aubaina ba muliḡa ya vai munaḡe. 36 Bamoda lava niga dobuna ena ḡowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuḡa?

37 Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munaḡe? Geḡa geḡa ota. 38 Lava niganana laḡannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasaḡaiḡaiye bi gebo sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayaḡegu bi giugu wailovelovena

* 8:28: Mak 6:14,15 * 8:34: Met 10:38 † 8:34: Niga giuna kolosi kailagetina ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukaiwatana laukivigeboḡe bi wainuatoi nopodiḡa sa nawana banina Yesu sa kaikaiwata. Tana mote ima giugiu te taukaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. * 8:35: Met 10:39

kwai tunimayaḡena ba Tana Taunana Natuna Tamana nalinemo ena aneya waiyawa waitedi ena nato munaḡemo yai tunimayaḡe.

9

¹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ḡailisi waitena ya natonatona ko kita.”

Yesu kitana i nuwavitala
(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Laḡan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saḡa a nawa oya lofalofana dabanemo, ḡome tedi taudiḡa. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. ³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koḡa bi mainana kitana ima tubuḡa. ⁴ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya a laumaḡata bi Yesu waitena a wai giugiu.

⁵ Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga ḡome. Tama kape faiona ka voyiyedi, ḡemota tam, ḡemota Mousis bi ḡemota Elaidiya.” ⁶ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

⁷ *Kamaina bi giyou i laumaḡata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouḡa i yovona gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!”

⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaḡa i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasagedi te bai i tubutubuḡana mote aiyai ḡesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

¹⁰ Tedi ena giu a kaiwata bi taudiḡa niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito banina bai.

¹¹ ☆ Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waiḡake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?”*

¹² Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata. ¹³ Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ḡowana lisinemo a

---

☆ 9:7: Met 3:17; Mak 1:11 ☆ 9:11: Met 11:14 * 9:11: Diu edi waisumaḡa te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliḡa Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi.

noḡonoḡotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana.”†

*Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai
(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

14 Yesu bi ena tauwaikaiwatana faiona oyamo bi a yovo munaḡa tauwaikaiwatana ḡesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waigake tauwailovelovena vaitedi a waikagiu. 15 Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

16 Tana ena tauwaikaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waikagiuwe?”

17 Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i sunegi bi i voiye te mote ima giugiu. 18 Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sulusuluvai ba ya pwalapwalaḡena doḡamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanaḡa sa yovoyovo bi tunina sa badobado. Taunana aubaina te em tauwaikaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geḡa mote a voiye.”

19 Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumaḡa! Vaitemi te alamiya! Yaḡolo te emi vita yà ava'avali? Gomenina ko natome lisigumo.”

20 Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doḡamo i talaḡa bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanaḡa a yovoyovo. 21 Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?”

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ḡaubonemo te niganana. 22 Bi laḡan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalage nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ḡemoḡemotim, te kwa launuwatoiyemai bi kwa sagumai.”

23 Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam ḡemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba Maimaituwa ḡemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voyedi.”

24 Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, “Aee, yà waisumaḡa bi egu sumaḡa mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaḡa ya didiga!”

25 Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gungum aluwina yà kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saḡa munaḡa gomana noponemo!”

† 9:13: Yesu niga ḡome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

²⁶ Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a giuna gado, “Gomana i peki.” ²⁷ Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

²⁸ Muliḡa Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”

²⁹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote bai ḡesauna.”

Yesu ena peki i giuwata munaḡe

(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

³⁰ Yesu bi ena tauwaikaiwatana mba modomodona a ḡose bi Galili noponaḡa a nawa. Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, ³¹ banina tana ena tauwaikaiwatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito.” ³² Tana mba mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

Yesu ena tauwaikaiwatana a waikagiu te aiyai i saḡa gulata

(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwe?”

³⁴ Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagiu te aiyai i saḡa gulata.

³⁵ ✱Tana i miyatulu bi ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ḡona ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula.”

³⁶ Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, ³⁷ ✱“Aiyai isagumo bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguḡa ima giugiuvaigu bi taugiukamaḡegu vaitena ya giugiuvai.”

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau

(Luk 9:49-50)

³⁸ Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavi-vaiddi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei ḡake te mote ima voiye munaḡe.”

39 Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya voivoiyedina ba muliḡa mote isagu ima kagebogebo. 40 ☆Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda ba lavana eda tau. 41 ☆Yà giugiu kauwemi te lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena mai'a kaka ya vai.”

Laukaḡesolumo gebogebo ya tubutubuḡa
(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ḡaubona ḡemota i waisumaḡegu bi aiyai i voiye wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ḡakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalḡe nawe. 43 Bamo te nimam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koiḡavuki. I visu te nimam ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoyoḡamo, ḡome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki.‡ 45 Bamo te kaḡem i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ḡavuki. I visu te kaḡem ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka kaḡem labu sa voyem te kwa nawana iyoyoḡamo. § 47 Bamo te matam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ḡivoi kamaḡe. I visu te matam ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voyem te kwa nawana iyoyoḡamo. 48 Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.

49 “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavaidi mai kai poyana, mba etanemo kaka sa ḡailisi.

50 ☆“Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voiye bi ya dini munaḡa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasanana maso maibena kani solisolitina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo emi lava vaitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

1 Yesu mba dobuna i ḡose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ḡome lava kumna a

☆ 9:40: Met 12:30 ☆ 9:41: Met 10:42 ‡ 9:43: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Gemoḡemotina ma lova 48). § 9:45: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Gemoḡemotina ma lova 48). ☆ 9:50: Met 5:13

tava munaḡa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

² Palisi ḡesaudi Yesu wai laulubuna a ḡoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado, “Eda waigake i waianine ee geḡa, te oloto mwanena ya gose?”

³ Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mousis waigake i vitevitemina bainewa i giu?”

⁴ *Tedi a giuwena gado, “Mousis ena waigake i waianina te oloto waigose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaḡe te ya nawa.”

⁵ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopomi a ḡaiḡai taunana aubaimi Mousis mba waigakena aubaina i gilumi. ⁶ *Bi ko noḡoti, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voiye, oloto bi waivini. ⁷ *Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, ⁸ bi tedi labuidi tubuḡa ḡemota sa tubuḡa. Niganana tedi mote labu bi ḡemota. ⁹ Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ḡemotidina mote lava i mai dabalalidi.”

¹⁰ Muliḡa a munaḡa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikawaiwatana niḡa giuna aubaina ai talaye. ¹¹ *Kamaina bi tana i giuwedina gado, “Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa.”

Yesu bi libilibi keikeilikidi

¹³ Lava ḡesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi geḡa te ena tauwaikawaiwatana lava ai ḡakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikawaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ḡakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibidi. ¹⁵ *Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa.” ¹⁶ Kamaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala (Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

* 10:4: Met 5:31   * 10:6: Pak 1:27   * 10:7: Pak 2:24   * 10:11: Met 5:32

* 10:15: Met 18:3

17 Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana dogamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum bai yà voiye bi yawasana ilailalana yà vai?”

18 Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa taunağa i visu. 19 *Tam waigake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidoga, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote kuma soinuwava, tamam bi tinam kwa viviledi.”

20 Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu gāubogumo te niganana mba waigakedi matabudi e voiye kovidi.”

21 Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali gemota kwa malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamağedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu.”

22 Niga olotona ba i wai gonağona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

23 Gome ena tauwaikaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, “I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola sağa.”

24 Tauwaikaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, “Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola sağa. 25 I pilipili kauwa kaka gamogamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola sağa.”

26 Gome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaitedi ai talapilina gado, “Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?”

27 Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, “Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiğa sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba gemoğemotina ya voiye.”

28 Kamaina bi Pita i giuna gado, “Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke gosedi kamağedi bi ke kaiwatam.”

29 Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina

* 10:19: Pot 20:12-16 * 10:24: Diu edi wai sumağa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwavisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai noğota bamoda Maimaituwa lava wai gūyaudi mote imai yawasanidi ba lava gesaudi kota mote imai yawasanidi.

ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya gosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ḡesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena, ³⁰ mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigebogeboye. Bi laḡan muliḡa ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai. ³¹ ✧Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatanana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana.”

Yesu ena peki giuna i wai faioni

(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tedi etaḡa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ḡesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuḡana ena tauwaikaiwatana i tainuwataudina gado,† ³³ “Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ḡome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. ³⁴ Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi laḡan wai faioninemo tana ya kena moito.”

Diyemes bi Diyon edi wai baḡa

(Metiu 20:20-28)

³⁵ Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, tama ka ḡoḡoena bai kai baḡamna ba ema ḡowana kwa voiye.”

³⁶ Yesu i waitalayedina gado, “Bai mwalina ko ḡoḡoena aubaimi ya voiye?”

³⁷ Tedi ena giu ai munena gado, “Kwai aninimai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ḡeniyammo ya miya em waibada laḡannemo.”

³⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi mote ko sibe te bai ko waibaḡae. Temi ḡemoḡemotina wainuwatoi leduna ya tegona mainana ko tego? Ee ya buluna mainana ko bulu?”‡

³⁹ Tedi ena giu ai munena gado, “Tama ḡemoḡemotimai.”

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi ḡolaḡolana ya tegona mainana temi ko tego bi ya pekina mainana ko peki.” Bi Yesu i giuwedina gado, ⁴⁰ “Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena te ya lauvina, te aiyai kataiyagumo

✧ 10:31: Met 20:16 † 10:32: Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waidibodibogi. Bi lava ḡesaudi mulinaḡa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuḡa lisinemo. ‡ 10:38: Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata.

11

Yesu Yelusalemmo i sola saḡa

(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Diyon 12:12-19)

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawaiḡeleḡele. Bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giukamaḡedi a doli, ² bi i giuwedina gado, “Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ḡome kona tavana ba donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.*

³ Bi aiyai yai talayemina gado, ‘Bai aubaina niga mai ko voivoiye?’ Ba temi tana ko giuwena gado, ‘Bada ya ḡoeḡoe bi mote lofana te ya munaḡe.”

⁴ Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. ⁵ Ḡome lava ḡesaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, “Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?” ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. Ḡome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a ḡiḡikamaḡedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ḡesaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi.† ⁹ Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado, “Maimaituwa ta kasaḡesaḡe.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.‡

¹⁰ Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deivida ena tubulelesemo

Maimaituwa ta kasaḡesaḡe, noke malamo!”

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. Ḡome bai matabuna i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikaiwatana ¹² waitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili

(Metiu 21:18-19)

¹² Laḡani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai

* **11:2:** Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9). † **11:8:** Diyon 12:13 i giugiuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saḡesaḡe bi edi vivila te ḡalibona a voyai. ‡ **11:9:** Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muliga giuna a vitale te ka saḡesaḡe Sale 118. Mba giuna noḡotinemo tedi Yesu a kasaḡesaḡe te tana guyau.

damaya i pasilina gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!” Mai i giugiu ba ena tauwaikawaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo

(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Dyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikawaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Gome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitaledi. ¹⁶ Bi lava i waigakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. ¹⁷ *Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado, “Tagu egu vanuwa sai isana

pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voiye te maibena ‘taudanedanene edi gabu.’ ”**

¹⁸ Pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikawaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki

(Metiu 21:20-22)

²⁰ Malaboiboi ḡesaunemo tedi a munamunaḡa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Gome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noḡoti bi i giuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki.”

²² Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaḡa Maimaituwa lisinemo ko sako. ²³ *Giukauwemo ya giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, ‘Ku pwalaḡe nawem nisamo’ bi tana noponemo mote ima nuwalaḡalaḡa bi yai sumaḡa te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuḡa. ²⁴ Taunana aubaina ya giugiuwemi te bai palimo ko wai baḡaena ba koi sumaḡa te kona banavi, bi mba temi emiya.

§ 11:15: Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai’idi.

* 11:17: Ais 56:7 ** 11:17: Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi.

* 11:23: Met 17:20

25 Bi laḡannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebo-gebo lisimimo a voivoiyena, ko noḡoti kamaḡedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”††

Yesu ena waibada waitalana
(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Tedi a tava munaḡa Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaḡa i nawanawa. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo 28 bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

29 Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala ḡemota yài talayemi bi giu koi mune kaka yà giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi. 30 Ko giuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

31 Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Bamoda ta giuna gado, Malaḡa, ba tana ya giuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumaḡe.’ 32 Bi bamoda ta giuna gado, ‘Lava lisidiḡa,’ ba sa ḡasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. 33 Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i giuwedina gado, “Tagu kota mote yàma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaulalana
(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 *Kamaina bi Yesu lautaulalamo giuwedi i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voiye bi ani waikoyaḡa vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu ḡesaunemo. 2 Vililubu laḡannemo tana taupaula i giukamaḡe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ḡesaudi maso i laitupa. 3 Bi geḡa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapu bi a giukamaḡe kavakavana i munaḡa. 4 Bi kota taniwaga taupaula ḡesau i giukamaḡe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voiye te i wai tunimayaḡa. 5 Daibi taniwagina taupaula ḡesau i

†† 11:25: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noḡoti kamaḡedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noḡoti kamaḡedi (Metiu 6:15 ko kita). * 12:1: Ais 5:1,2 * 12:1: Waen daibina ba gabu ḡaubona ḡome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovoḡedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ḡinigiḡi yovoḡedi, mba taunana waen edi ani tego.

giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana a voyedi, a kwapudi bi ai pekidi.†

⁶ “Niganana ḡemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliḡa tana natuotina i giukamaḡe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’

⁷ “Bi geḡa te taubayau taudiḡa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ ⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalage nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voye? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ḡesaudi ya vitedi.‡ ¹⁰ ✧Temi gilugilumina wadubonemo kona iyevi ee geḡa? Mba niga mainana i giu,

‘Vanuwa taukelina duḡu a dabodabokena,

i nuwavitala te duḡu laukaina vanuwa yasina i tubuḡa. §

¹¹ Bada, niga kauwina i voye te kitana lisidemo i visu gulata.’ ”

¹² Ḡome Diu babadidi eta a tavutavuḡe te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geḡa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaḡe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ḡesaudi bi Alodi ena muli a giukamaḡedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wavu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaille. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeyeyedi bi em wailovelove ba Maimaituwa ena ḡowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai mai Sisa lisinemo ee geḡa?”

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ḡoēḡe te ko taikulugu? Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi ya kita.” ¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

† 12:5: IsraeI lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). ‡ 12:9: Niga ḡome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovoḡidi.

✧ 12:10: Sale 118:22,23 § 12:10: Gulik baibol noponemo i giu te ḡakima. Banina tedi ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ḡakima ḡemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ḡakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duḡuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16).

Bi a giuwena gado, “Ġalibona Sisa aluwina bi isana.”

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Ġome tana ena giu a soveye.

*Pekimo kenamoito waitalana
(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ ✨Sadisi ai sumaġa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana aubaina a tava Yesu lisinemo. ^{**} ¹⁹ Bi tedi a giuna gado, “Tauwailovelove, Mousis, Maimaituwa enai ġake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaġe bi natunatuna geġa ba kota tinanatuna iwapena ya naġi. Bi yai natuna te tuwaġana pekipekina aubaina.’ ²⁰ Mai maso olooloto 7 bi tautuweġina i naġi te i peki bi natunatuna geġa. ²¹ Wai labuna iwapena i naġi bi kota i peki, natunatuna geġa. Mainana wai faionina vaitena. ²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naġi bi kauwina ġemotina lisidimo i tubuġa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliġa i peki. ²³ Kenamoito sauginemo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naġinaġina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyevi bi mote ko sibe, kota ena ġailisi mote ko sibe. ²⁵ Laġannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naġi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. ²⁶ ✨Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevi? Wala kai tombolunemo, kai vavavanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaġam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’ ²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waiġake laukaina

(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waiġake tauwailovelovena ġome i vaiyedi a waitalpilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiġake matabudi mododimo bamo taunana waiġake laukaina?”

²⁹ ✨Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiġake laukaina ba niġa, ‘Ko vaiye Israel, Bada eda Maimaituwa taunaġa

✨ 12:18: Giu 23:8 ^{**} 12:18: Diu nopodimo dam ġemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaġa ba tabuna, tedi mote ai sumaġa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaġa te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudigā a iyeiyevidi bi buka gesaudi geġa. ✨ 12:26: Pot 3:6 †† 12:27: Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumegidi a pekipekina edi Maimaituwa. ✨ 12:29: Wai 6:4,5

Bada. ³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ḡoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuḡim tabutabunemo, em noḡota tabutabunemo bi em ḡailisi tabutabunemo.’ ³¹ ✧Waiḡake wai labuna ba niga, ‘Lava ḡesauna kwa ḡoena mai bainewa taumḡa kwa ḡoḡoemna. Bamo mote waiḡake ḡesau i didiga gulata kaka niga taudidi.”

³² Kamaina bi waiḡake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa ḡesau. ³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosedi Maimaituwa lisinemo.”

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana ḡotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munāḡe.

Deivida ena Bada aiyai?

(Metiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te waiḡake tauwailovelovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo? ³⁶ ✧Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado, ‘Bada egu Bada i giuwena gado, “Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya eete em ḡaviya kaḡem dibunemo yài dubudi.” ’

³⁷ Deivida otina i giuna gado, *Bada*. Bi bainewa te Vinevina maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waiḡake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waiḡemota gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso sai ebonedi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ḡoḡoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata'asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiyovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi. Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba lağan ġemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikawatana i yogedi ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geġa te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliġa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo
(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Ġome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikawatana ġemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ġakima nananakidi a laukelyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka ġakima ġemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ġima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigebohebo nopodimo Yesu ena tauwaikawatana sa moitodidina
(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninaġa i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Dyon bi Endulu taudiġa a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, ⁴ “Kwa giuwemai te bai laġannemo niga kauwidi sa tubuġa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi ġotona te sa tubuġa?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuġemi. ⁶ Muliġa male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, “Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa'ai wai etadoliyedi. ⁷ Laġannemo waigasiġasi daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuġa bi mba taunana mote damona. ⁸ Dam bi dam sai ġasiġasi bi ġalibona falona ġalibona vaitena sai ġasiġasi. Bi dobu ġesaudiġa yoyo bi gomala sa tubuġa. Niga kauwidi sa tubuġana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

9 ✨“Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ḡalibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. 10 Muliḡa kaka laḡan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuvisuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

11 “Bi laḡannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba laḡannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa noḡota ya vitemi te ko giu.

12 “Lava ḡesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natunatudi sa kaisoluḡedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. 13 ✨Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumagegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi laḡanina dididiga
(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 “Mba laḡaninemo kauwa gebogebo otina bi wai matawalawalana, ḡome mote maso i moito bi geḡa te ya moito. (Temi tauiyava niga ḡome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diudiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. 15 Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa noponemo te edi ḡonaḡona bai sima vai. 16 Bi kota tana aiyai daibimo mote i munaḡa vanuwemo ena gala vaina aubaina. 17 Bi mba laḡandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata! 18 Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu laḡandimo sima tubuḡa!* 19 ✨Mba laḡanidimo ba wainuwatoi dididigina ya tubuḡa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena laḡannemo te niganana. Bi muliḡa mote mainana wainuwatoina ima tubuḡa munaḡa. 20 Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba laḡandi i bwali wai watiyedi, bamoda geḡa, mote maso aiyai i yawasana.

21-22 “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voyiyedi te bena maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male

✨ 13:9: Met 10:17-20 ✨ 13:13: Met 10:22 * 13:18: Gulik baibol noponemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter). ✨ 13:19: Dan 12:1

sa'ai waietadoliyedi. ²³ Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana. ²⁵ Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaiḡailisidi matabudi sa gusu.

²⁶ ✨“Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita. ²⁷ Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai gemotidi bi kota mainana malamo.”

Kaikini ya natonato

(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ “Niganana kaikini yai lovelovemi, laḡannemo kai lagegedi sa nimagala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu laḡanina ya natonato. ²⁹ Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuḡa ba ko sibe te laḡani i watiḡe te tana ya nato munaḡa. ³⁰ Giukauwemo ya giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa tubuḡa. ³¹ Mala bi dobu sa launeḡaneḡa bi giugu mote kaka ima launeḡaneḡa.”

Tada ta vononoḡa Yesu ena nato munaḡa aubaina

(Metiu 24:36-44)

³² ✨“Bada ena nato munaḡa laḡanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunaḡa i sibe. ³³ Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai laḡannemo mba laḡanna ya tava. ³⁴ Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ḡemoḡemotaḡa edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. ³⁵ Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai laḡannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ḡabaḡaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava. ³⁶ Mote koma kena nuwayavuḡa bamoda yai tagugumi. ³⁷ Bai ya giugiuwemina ba mainana lava ḡesaudi ya giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi

(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

¹ ✨Laḡani labu muliḡa kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voyiena. Ba Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. ² Tedi a giuna gado, "Mote soimo tama voyie male lava ta kaḡasiḡasidi."

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ḡini
(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

³ Betenimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ḡini. Niga gaubina ba ḡawaḡawa isana Nad masinemo a voyie bi maiina ba i didiga gulata. ⁴ Lava ḡesaudi ḡome a miyamiyana a medi bi taudiḡa ai giugiuna gado, "Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? ⁵ Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi." Bi tedi waivini a kaipasine.

⁶ Bi Yesu i giuwedina gado, "Ko kita kamaḡe! Bai aubaina ko kaka nuwalaḡalaḡa? Tana kauwa visuviusuna tagu aubaigu i voyie. ⁷ Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko ḡoena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoḡa. ⁸ Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena tubuḡigumo i ḡinina ba i ka nonoḡina muliḡa laudobo aubaina. ⁹ Yà giugiu kauwemi, dobu matabunemo lava giu visuviusuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa noḡoti bi sa giuwata."

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluḡe
(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikaiwatana 12 nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i giugiuwedina, a vaiye bi ai nuwavisu gulata. Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Ḗome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina laḡanina i tava. Ḗome lava sipu natunatudi lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, "Bamo ḡome kuna ḡoḡoena vawaitauli kanina ka voyie?"

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamaḡedina gado, "Ko nawa

✨ 14:1: Pot 12:1-27 * 14:3: Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwinemo ya valagetana, mba vanuwina taniwagina ko giuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, 'Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikaiwatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?' ¹⁵ Bi ġome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka nonoġina yai lovemi. Te ġome temi bai matabuna aubaida ko kanonoġi."

¹⁶ Kamaina bi taukaiwatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi ġome vawaitauli kanina a kanonoġi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukaiwatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laġannemo a miya a kanikani ba Yesu i giuna gado, "Yà giugiu kauwemi, te ġemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina."

¹⁹ Taukaiwatana nuwedi i gebo bi ġemoġemotaġa ai talayena gado, "Bada ku giu, mote tagu, ee?"

²⁰ Yesu i giuwedina gado, "Temi 12 modomimo ġemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuġa."

²² Ġome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, "Niga ko vai, tagu tubuġigu."

²³ Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ ✧Yesu i giuwedina gado, "Niga ba tagu kwasinigu i nuwaġini lava wapewapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena waianina ya voiye te ya ġailisi. ²⁵ Yà giugiukauwemi, tagu kaka mote niga waenina yàma tego munaġe eete Maimaituwa ena waibada laġannemo kaka waen valivaliuna yà tego."

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

Yesu Pita ena valele i gei giuwe

(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, "Temi matabumi kaka ko velau ko ġosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu, 'Tagu kaka tauwaiġamoġamo yai peki bi sipu kaka sa dabalala.'

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ ✧Bi laġannemo tagu yà kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo."

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava ġesaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, “Yà giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliġa kaka kamkam malabu ya ġabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeleem.” Bi ġesaudi giuna ġemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali
(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Niga ġome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.” ³³ Tana Pita, Diyemes bi Dyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, “Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ġotona te yai pekigu. Niga ġome ko miya bi manogotimi ko wai kita.”

³⁵ Yesu ġotona i taunawa bi i nuwalikwa doġamo i talaġa bi i laupalina, bamoda ġemoġemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, “Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaġe. Bi geġa te mote tagu egu ġowana bi tam em ġowana.”

³⁷ Yesu i tava munaġa bi ena tauwaikaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ġemoġemotina kona tauwai kita laġan ġaubona?†” ³⁸ Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya ġoeġoe bi tubuġa i gwaġa.”

³⁹ Kamaina bi kota i munaġa i laupali bi giuna ġemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaġa i kitedi a kenakena banina tedi mote ġemoġemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giuwe.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaġolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laġanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluġegu kaikana i tava!”

Yesu a pani
(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Dyon 18:3-12)

⁴³ Yesu yaġolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo ġemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi

† 14:37: Baibol nopodimo a giuna one hour.

madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaḡedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yaì suluvena ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailovelove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. ⁴⁷ Bi ḡome diyanemo taumoito ḡemota ena kepata i wai guli, te pilisi saḡasaḡa guletina ena taupaula beyana i tadi kamaḡe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaibeyapota ee?

⁴⁹ “Laḡan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya tubutubuḡa.” ⁵⁰ Kamaina bi ḡome ena tauwaikaiwatana a ḡose bi a velau a nawa. ⁵¹ Oloto ewalina ḡemota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi ⁵² bi geḡa te ena galaḡa a soluḡiḡi kamaḡe bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala

(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwemo, ḡome pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi ḡesaudi a tava ai ḡemotidi. ⁵⁴ Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ḡome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo a malimalili. ⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ḡesaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavuḡe te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. ⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ḡesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, ⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, “Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, ya kagebogebo bi laḡan faiona nopodimo ḡesau ya keli, mote lava nimedimo voivoiyena.” ⁵⁹ Bi yaḡolo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi saḡasaḡa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuwe ee geḡa? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saḡasaḡa guletina i waitala munage bi i giuna gado,

“Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saḡesaḡena natuna, ee?”

⁶² ✨Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ḡaiḡailisina kataianemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ Ḡome pilisi saḡasaḡa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ḡesaudi vaiyedi kama ḡoeḡoedi.” ⁶⁴ Bainewa ko noḡonoḡoti, kaikana beyademo te vaiye te i waidiboḡa te Maimaituwa i sako yovoḡe.‡

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboḡa, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ḡesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye

(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita yaḡolo pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula waivinina ḡemota i tava. ⁶⁷ Ḡome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ḡemota.”

⁶⁸ Bi geḡa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaḡa i nawa. Kamaina bi kamkam i ḡaba.§

⁶⁹ Ḡome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ḡemotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ḡemota.” ⁷⁰ Bi Pita kota i valele munaḡa. Kamaina bi a taumiya mala ḡaubona bi diyanemo taumoito Pita a giu munaḡena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaḡinana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugiu kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwena mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ḡaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noḡoti, “Muliḡa kaka kamkam ma labu ya ḡabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ḡaba nusanusa.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

✨ 14:62: Dan 7:13 ‡ 14:64: Diu lavedi a noḡoti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi. § 14:68: Niga lovanemo giu kamkam i ḡabana ba buka ḡesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

1 Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai ḡemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. 2 Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ḡalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giugiuna mainana.” 3 Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. 4 Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaḡena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geḡa? Kwa vaiye kauwa wapewapedi gebogebodimo sa wai wavum!” 5 Bi Yesu mote bamo bai i giulubuḡe. Taunana aubaina Paelat i sove.

Diu babadidi a ḡoe te Yesu maso i peki

6 Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laḡannemo Diu lavedi bamo lavana biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaḡe. 7 Mba ḡome oloto isana Balabas ena lava tauwaiḡaviya ḡesaudi vaitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabemanina ena waibada ai ḡaviye bi lava a waipekidi. 8 Lava kumna a tava Paelat lisinemo ai ḡemotidi bi ai baḡa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voiye. 9-10 Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ḡoeḡoena Diu edi ḡalibona yà kaikamaḡe aubaimi ee?” 11 Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baḡa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaḡe aubaidi bi mote Yesu.

12 Bi tana lava i waitala munaḡedina gado, “Te bai kona ḡoena yà voiye niga lavana ko wai isana Diu edi ḡalibona lisinemo?” 13 Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” 14 Bi Paelat i waitalayedinna gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?” Bi kota a binau gulatana gado, “Ku tupalatu!” 15 Kamaina bi Paelat i ḡoeḡoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaḡe i nawa bi ḡaviḡaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiḡaviya Yesu ai namaḡe

16 Ḡaviḡaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ḡesaudi ḡaviḡaviyidi a giuwedi a tava te ai ḡemotidi. 17 Bi ḡome tedi gala molemolena maibena ḡalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. 18 Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisinemo a binauna gado, “Ebom, Diu edi ḡalibona!” 19 Tedi diḡonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi ai tupagwaligedi bi wainamaḡemo a laulauduneye maibena ḡalibona. 20 Tedi ai namaḡe i kovi bi

gala molemolena a kaikamaḡe bi tana ena gala otina ai kote munaḡe, kaka bi ai dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saḡasaḡa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin lavana. Ḡome ḡaviḡaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avali. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. ²³ Ḡome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke.* ²⁴ Ḡaviḡaviyidi Yesu a tupalatu bi ena gala a daliḡidi. Bi wainasi beyakuluna a voije te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, “Niga Diu edi ḡalibona!” bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷⁻²⁸ ✧Bi kota taudanedanene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyenemo.†

²⁹ ✧Tedi mabai a velavelau teiyaḡina ba ai diboḡi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giugiuna gado, “Emata! Tam walanamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe. ³⁰ Niganana ku waiyawasani munaḡem bi kolosi modonaḡa kwa yovo!”

³¹ Kauwina ḡemoḡemotinemo pilipilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena Yesu ai namaḡe bi tedi taudiḡa a wai gwaigwaiyena gado, “Lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ḡemoḡemotina te imai yawasanidi munaḡe! ³² Tana i giu te tana taunana Keliso, Israel edi ḡalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumaḡe.” Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai diboḡi.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, “*Eloi, Eloi, lama sabatani.*” Niga giuna banina ba, “Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegu?” ³⁵ Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, “Ko vaiye, tana Elaidiya‡ ya yogyeyo.” ³⁶ Lava ḡemota i velau tai i vai te

* 15:23: Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana.

✧ 15:27-28: Ais 53:12 † 15:27-28: Gilugilumidi wadubodi buka ḡesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyena maibena waigake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12). ✧ 15:29: Mak 14:58

‡ 15:35: Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya.

kai isunemo i pani bi waen wailuluna[§] i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, “Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoḡe.”

³⁷ Ĝome Yesu kalinana dididiginemo i lauiyoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamaḡe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ Ĝome ḡaviḡaviyidi edi bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, “Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!” ⁴⁰ Mba ḡome ba waivini ḡesaudi manemanekemo a waiwaikitanana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ḡaubona bi Dioses^{**} tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ḡesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmo ba ḡome vaitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuḡina i vai bi tauyewamo i sako

⁴²⁻⁴³ Mba aubiganemo vononoḡa suwelina i kovikovi^{††} bi muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu.^{‡‡} Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ḡemota bi a vivivile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natonatona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawa Paelat lisinemo bi i waibaḡa te Yesu taubeuna ya vai. ⁴⁴ Ĝome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ḡaviḡaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado, “Yesu i peki, ee?” ⁴⁵ Bi ḡaviḡaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

⁴⁶ Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoḡe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. Ĝome ḡakima dididiga tabatabana i ḡima bi tauyewa mataetina i wai dougudu. ⁴⁷ Meli Magdalin bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ḡome i sako.

16

¹ Kamaina bi waiyawasi laḡanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedi

§ 15:36: Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen ḡolaḡolana sa vite. ^{**} 15:40: Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses.

†† 15:42-43: Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. ‡‡ 15:42-43: Diu edi waigakemo i giu te lava i pekina ba laḡanna ḡemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu.

a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* ² Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. ³ Bi etaḡa taudiḡa a wai giugiuna gado, “Aiyai aubaida ḡakima ya ḡima kamaḡe tauyewa mataetinemo?”

⁴ Laḡannemo matedi a tautaulagetidi ba ḡakimina dididiga ḡimaḡima kamaḡena a kita. ⁵ Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Ḡome tedi a tatava bi a naila gulata.

⁶ Kamaina bi i giuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatupalatuna ko tavutavuḡe. Tana mote niga ḡome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaḡa. ⁷ ✠Bi ko nawa ena tauwaikawaiwatana ḡesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko giuwedi, “Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana, ḡome kaka ko kita.”

⁸ Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaḡe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

MAK 16:9-20

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noḡonoḡotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaḡata

⁹ Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i gei laumaḡata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. ¹⁰ Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuḡana i giuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ḡabaḡaba. ¹¹ Bi laḡannemo Meli i giuwedina gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaḡata te e kita.” Tedi waivinina ena giu mote ai sumaḡe.

Yesu ena tauwaikawaiwatana labu lisidimo i laumaḡata.

¹² Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaḡe bi a nawanawa etaḡa bi Yesu lisidimo i laumaḡata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ḡone. ¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitaḡone, kamaina bi a munaḡa edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai sumaḡedi.

Yesu ena tauwaikawaiwatana 11 lisidimo i laumaḡata

¹⁴ Mulinemo te Yesu ena tauwaikawaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaḡata. Ena tauwaikawaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaḡe. Taunana aubaina i

* **16:1:** Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a ḡoe te niga vaivaina maso a voyie wata.

✠ **16:7:** Met 26:32; Mak 14:28

g̃asiyedi bi i giuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a giuwemi bi bai aubaina mote koi sumaḡedi?” ¹⁵ ✨Kamaina bi i giuwedina gado, “Ko nawa dobu matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvisuna ko lauguguyae. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba kamaina te kovoḡa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voyiyedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi n̄imedi lava sidesidedi dābedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo

¹⁹ ✨Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo. Tana kataiyanemo waibada gabunemo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ḡailisimo anisove kauwidi a voivoiyedi bi lava a kitekitedi.

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

¹ Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i saḡe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasageḡedi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo giugiukamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoito munaḡa. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiuwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi vaitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasageḡedina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiuwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu vaitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Israeḡ lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ *Bi laḡanemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvisuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya, Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna.”

⁹ *Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba olooloto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

Diudas epaiyanina a vine

* 1:1: Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gopol (Luk 1:1-4 ko kita).

☆ 1:8: Met 28:19; Mak 16:15 ☆ 1:9: Mak 16:19

¹² Ġome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem diyanemo, manekina mote i lofa.† ¹³ ☆Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi vaitedi.

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶⁻¹⁷ “Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deivida i waietetoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliyedi te Yesu a kaididi.”

¹⁸ ☆(Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinaḡena i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Deivida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina mainana i tubuḡa. Ġome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai noponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹⁻²² ☆“Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te BADA Yesu ena kenamoito vaitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kailageti saḡe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna *Diyastas* bi Mataiyas. ²⁴ Bi ḡome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovemai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, ²⁵ te giugiukamaḡedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i

† 1:12: Kilomita ḡemota luvana. ☆ 1:13: Met 10:2-4; Mak 3:16-19 ☆ 1:18: Met 27:3-8 ☆ 1:21-22: Met 3:16; Mak 1:9, 16:19

wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamaḡedi 11 nopodimo i saḡa.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

¹ Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. ² Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa nopona i wai wanavu. ³ Ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.

⁵ Ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. ⁶ Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. ⁷ Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, ⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, ¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava Loumḡa te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, “Niga kauwina banina bai?”

¹³ Bi lava ḡesaudi ai gadolosedi bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yabayababa.”

Pita ena lauguguya

¹⁴ Ḡome Pita bi giugiukamaḡedi 11 waitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,

“Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai yà giuwemi! ¹⁵ Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* ¹⁶ Niga ba buka wadubonemo

* 2:15: Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa.

taugiuwatana Diyowelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diyowelo niga mainana i giu,

17 ✧ ‘Gome Maimaituwa i giuna gado:

Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa
yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo.

Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaivinidi
tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi olooloto valivaliudi
kaka wailove sa kitedi.

Bi emi magumagula lauboni
sa kitedi.

18 Mba laḡandimo egu taupaula oloolotodi
bi waiwaivinidi matabudi lisidimo
egu Aluwa yà ḡini kamaḡe,

te tedi taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

19 Bi tagu mataila galewemo yà voiyedi
bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

20 Suwala yai dudubala

bi nawalai ya sabana maibena kwasina
bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

21 Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.’

22 “Islaël lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. 23 ✧ Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. 24 ✧ Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. 25 ✧ Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Bada Maimaituwa e kita
laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te
egu ḡaviya mote yàma nailedi.

26 Taunana aubaina tagu yài nuwavisu
bi mayasisigu yà sale.

Bi avena te yà peki,

bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu
kwa labe kauwe.

27 Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu,

✧ 2:17: Dyl 2:28-32 ✧ 2:23: Met 27:35; Mak 15:24 ✧ 2:24: Met 28:5,6; Mak 16:6 ✧ 2:25: Sale 16:8-11

bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina
mote kuma kita kamaḡe ima bova.

28 Tam yawasana kunai lovegu
te ya miya nonoḡa.

Tam vaitegu

aubaina te nopogu yasisi i wanavu.'

29 "Egu lava, eda magula ḡalibona Deivida ena giu kamaina
te ya giu otiḡemi. Deivida i peki te a dobo bi kokowagina
niganana niga ḡome ya kenakena. 30 *Tana taugiuwatana
aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa
ena waiguyau lava ḡemota ya vite, banina Maimaituwa i
giuwapa te mainana ya voiye. 31 Deivida laḡan muliḡa bai
ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munaḡa.
Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuḡina
ima bova.

32 "Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa
niga Yesuna pekimo i ka kenamoito munaḡa, 33 bi ena
ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni.† Ḡome
tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana
mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo
i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko
vaivaiye. 34 *Bi Deivida yaḡolo mote i nawa malamo bi tana
Yesu niga mainana i gei giuwata,
'Maimaituwa egu Bada i giuwe:

Kataiyagumo ku miya

35 kamaina eete tagu em ḡaviya ya natomedi
bi kaḡem dibunemo ya i dubudi

maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasagina.'

36 "Taunana aubaina Israel lavemi e ḡoe te maso matabumi
kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna,
Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada."

37 Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i
kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi ḡesaudi a giuwedina gado,
"Ema lava bai ka voiye?"

38 Bi Pita i giuwedina gado, "Temi ḡemoḡemotaḡa emi
gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato.
Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te
Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa
Waiyawa ko vai. 39 Banina Maimaituwa i giuwapemi te
mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi
aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa
Bada eda Maimaituwa ya yogedina." 40 Bi Pita giu wape-
wapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasagedina gado,
"Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga

* 2:30: 2 Sam 7:12,13 † 2:33: Kataiyana yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna.

* 2:34: Sale 110:1

kimtina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai.”

⁴¹ Tedi mabai ḡome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba laḡannemo lava wapana male 3 tausan edi lava waisumegidi nopodimo a saḡa.

Tauwaisumaḡa edi miyamiya

⁴² Bi laḡan matabuna giugiuakamaḡedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ḡemota, a tulituliya bi palimo a waiḡemotidi.‡

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiuakamaḡedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ *Bi tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona gabu ḡemota ai ḡemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doḡa bi ḡonaḡona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi laḡan matabuna a wai ḡemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiḡa ma nuwavisudi nuwedi ḡemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ḡemota. § ⁴⁷ Bi tedi Maimaituwa a kasaḡesaḡe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi laḡan matabuna Bada lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi i saḡesaḡedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kaḡena nuwakuduna i wai yawasani

¹ Laḡan ḡemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a saḡa a nawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina.*

² Kamaina bi oloto ḡemota kaḡena nuwakududi mai i tubuḡaye a avala tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta mulemulelena.” Ḡome aimiyeni. Tana mba ḡome laḡan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a saḡa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ḡotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”

⁴ Ḡome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!” ⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noḡotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geḡa. Bi bai lisigumo taunana ya

‡ 2:42: Buledi kivina: Bada tubuḡina bi kwasinina a kani ḡemota. ☆ 2:44:

Giu 4:32-35 § 2:46: Buledi kivina: Bada tubuḡina a kani bi kwasina a tego ḡemota. *

3:1: Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba laḡandimo pilisi sewasewa sa voyedi bi lava sa laupali. Bi bai laḡanna ḡesau ba suwala bulubulumo.

vitem: Nasalet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi maḡemota oloto kaḡe matabiwana bi kaḡe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kaḡenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna noponemo bi ḡome tana ganakuku noponaḡa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe. ¹⁰ Ḗome tedi a kitaḡone te tana ba tauwaigigimana laḡan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuḡa.

Pita i lauguguya munaḡa

¹¹ Laḡannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ḡome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyovemo* ai ḡemotidi.

¹² Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwendina gado, “Israel lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ḡailisimo ee ema kauwa visuviusuna niga olotona i voiye te kaḡena i didimana?

¹³ ✧Geḡa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ḡaviya nimedimo kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i ḡoeḡoe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ ✧Tana lava visuviusuna bi didimanina bi temi kona giuvvasaḡa te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. ¹⁵ Temi yawasana tautavaitena konai peki bi geḡa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ḡailisi kei sumaḡe aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'uwa kona voiye bi Vinevinena konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitedi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te

tana emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laival-iudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevinena ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡedi banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² ✧Bi kota Mousis mainana i giu, 'Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ḡemota ya kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ ✧Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.'

²⁴ "Bi taugiuwatana ḡesaudi waitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena niganana laḡandimo sa tubu-tubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi ḡesaudi mulinemo a tubutubuḡana. ²⁵ ✧Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi waitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voyyena ba niga mainana, "Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.'

²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula† pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i gei giukamaḡe lisimimo. Bi mba taupaulina i voyyemi te ḡemogemotaḡa emi gebogebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi."

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

¹ Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilip-ilisidi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedi i medina banina Pita bi Diyon lava a wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i kenamoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako. ⁴ Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa olooloto wapedi i saḡa te 5 tausan.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalem noponemo ai ḡemotidi bi ai bolu. ⁶ Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, olooloto ḡesaudi waitedi bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi. ⁷ Tedi Pita

✧ 3:22: Wai 18:15,18 ✧ 3:23: Wai 18:19 ✧ 3:25: Pak 22:18 † 3:26: Natu, Ee Taunoya.

bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiye?”

⁸ Ḡome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya. ⁹ Tama niganana ko wai talavitavitalemaina, kauwa visuvisuna lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina. Temi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. ¹⁰ Kamaina te ka giuwemi te temi bi Israel lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito. ¹¹ Tana taunana

‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina
duḡumoitona kona dabodabokena,
niganana i nuwavitala

te vanuwa yasina i tubuḡa.’*

¹² Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna noponemo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa te Yesu taunaḡa isanemo.”

¹³ Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa. ¹⁴ Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te maso lisidimo bai a giuwe. ¹⁵ Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.

¹⁶ Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voiyedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voiye bi tada mote ḡemoḡemotina te ta valeledi. ¹⁷ Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munaḡe.” ¹⁸ Ḡome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina noponemo a saḡa munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai lovelove munaḡa.

* 4:11: Sale 118:22 noponemo ba ḡakima i giuwe bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

19 Bi edi giu ai munena gado, “*Taumiḡa* koi talapili mu-
naḡemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu?
Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata?
20 Tama mote ḡemoḡemotina te bai ke kitakitana bi ke
vaivaiyena giuwena kama gose.”

21 Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a
kaikamaḡedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa
maso a kovogidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai
i tubuḡa bi Maimaituwa isana a kaka saḡesaḡe. 22 Niga
olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40
bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

23 Laḡannemo waibabada Pita bi Diyon a giugiukamaḡedi
ba tedi a munaḡa edi lava tauwaisumaḡa lisidimo bi
bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai
a giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi. 24 ✧Laḡannemo
tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ḡemotidi
bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a lau-
pali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi
nopodimo mwali matabuna kuna voyiedi. 25 Tama tamamai
Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voyie
te niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?
Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?

Mba potana ba waibani ḡeḡana.

26 Dobu edi ḡaliḡalibona a miya moito
bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te
Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’

27 ✧Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Israeḡ lavedi bi kota
Eteni lavedi niga malagainemo ai ḡemotidi bi em taupaula
waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. 28 Bi
tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em
ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voyie. 29 Bi
Bada, niganana edi giu wainainaili lisimaimo kwa noḡoti bi
kwa voyiemai te tama em taupaula gium laudabatolamo ka
giuwe. 30 Nimam kwa tuḡu te kwai yawasana, mataila bi
kauwa nananakidi kwa voyiedi em taupaula waiwaiyawina
Yesu isanemo.”

31 Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waḡemotidina i
gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi
Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

32 ✨Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te taunaḡa ena ḡonaḡona, geḡa te matabudi awai sagu vivila. 33 Ḡome giugiukamaḡedi ḡailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi.† 34 Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwabiye. Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane 35 giugiukamaḡedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwabiye, mai a vitevite.

36 Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giugiukamaḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina ba *Taulaibagi*. 37 Tana doḡa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaḡedi i vitedi.

5

Ananaiyas bi Safila

1 Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. 2 Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaḡedi a vitedi.

3 Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaim? 4 Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo kunai nuwanogonoḡotae bi mainana kuna voiye? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

5 Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. 6 Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ḡome ewaewali a tava te a suma bi a aḡali nawe te a dobo.

7 Tedi a taumiya laḡan ḡotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa. 8 Ḡome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

9 Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a do-bodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa aḡali nawem.”

✨ 4:32: Giu 2:44,45 † 4:33: Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina. * 5:7: Inglis baibol noponemo i giu, 3 hours.

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ġome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avali nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

¹² ✧Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voyedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, ¹³ bi lava ḡesaudi mote waisumegidi tedi tauwaisumaḡa waitedi waigemota a naile gegā te lava matabudi a viviledi. ¹⁴ Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga. ¹⁵ Tedi lava sidesidedi a avali nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voyiena banina Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. ¹⁶ Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi waitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa gebogebodi a sunesunegidina waitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

¹⁷ Ġome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi waitedi nopodi unula i wanavu. ¹⁸ Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. ¹⁹ Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado, ²⁰ “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” ²¹ Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi waitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

²² Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati bi a giuna gado, ²³ “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

²⁴ Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi

ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. ²⁵ Ğome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

²⁶ Ğome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a egelidi banina lava a nailedi, male sa laūḡakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

²⁷ Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitaledi. ²⁸ ✧Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasagemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

²⁹ Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi vaitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. ³⁰ Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatamada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. ³¹ ✧Te kataiyanemo i waimiyenina Galibona bi Tauwaiyawasana. Te Israel lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebo-gebo ya noḡotikamaḡedi. ³² Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyete.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

³³ Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a ḡoeḡoena maso ai pekidi. ³⁴ Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake tauwailovelovena bi lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasagedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watigena. ³⁵ Tana i giuna gado, Israel babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiye. ³⁶ Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. ³⁷ Bi tana mulinemo, kota Galili olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeiyevidi bi i moitosagā te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa ḡemoḡemota.

³⁸ “Taunana aubaina niganana ya giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiye. Bamoda edi noya lava

lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau. ³⁹ Bi bamoda Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

⁴⁰ Ḡome tauyava giugiukamaḡedi a ka valageti munaḡedi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasagedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaḡa, kamaina bi a kita kamaḡedi te a nawa. ⁴¹ Ḡome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina. ⁴² Bi laḡan matabuna pali vanuwino bi lava edi vanuwa nopodiḡa giu visuvivuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

6

Taupaula 7 a vinedi

¹ Mba laḡandimo tauwaikaiwatana iyevina i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Ḡibulu taugiuwena a giuvitavitaledi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo.* ² Taunana aubaina tauwaikaiwatana 12 tauwaisumaḡa a yogedi a tava ai ḡemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soiso kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumegimi ko kita te ooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. ⁴ Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi.”

⁵ Ḡome giugiukamaḡedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumegina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ḡesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwaisumaḡa niga oolotodi 7 ai doli natomedi giugiukamaḡedi lisidimo. Bi giugiukamaḡedi nimedi ooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi ḡome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikaiwatana iyevina Yelusalem noponemo i wapa kasagē. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

* 6:1: Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika.

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvusu bi ġailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedi lava lisidimo. ⁹ Bi geġa te Diu lavedi ġesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi geġa te Aluwa Waiyawa nuwayuaya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote ġemoġemotina te maso a lauyovoġe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo olooloto ġesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mousis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.” ¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waigake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ Ġome tedi giu kaikaiyovudimo lava ġesaudi a giuwedi te sa giuna gado, “Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waigake Mousis i vitevitena laġan matabuna i laulauyovoġedi. ¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, ‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i vitevitemaina ya vitaledi.”

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

¹ Pilisi saġasaġa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?”

² *Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamatamagu bi tuwatuwaġagu bai ya giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaġam lisinemo i laumaġata, muliġa kaka i nawa Alanmo i miya.

³ “Bi Maimaituwa Eiblaġam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu tagu yaì lovemnemo kwa nawa.’ ⁴ *Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Ġome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaġam i giukamaġe niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. ⁵ *Mba laġannemo Maimaituwa mote doġa ġaubona niga ġome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laġan muliġa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaġam mote i wainatuna bi yaġolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. ⁶ *Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuna lavedi kaka em

☆ 7:2: Pak 12:1 ☆ 7:4: Pak 12:4 ☆ 7:5: Pak 12:7, 13:15, 17:8 ☆ 7:6: Pak 15:13,14

tubulelesa sa voyiedi te sai nuwatoitoi. ⁷ ✧Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka yà kovoḡidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaḡe bi sa nato niga dobunemo bi sa lauduneyegu.’ ⁸ ✧Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan ⁸ mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voyie Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voyie. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voyie. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

⁹ ✧“Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaitena, ¹⁰ ✧taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwayuaya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

¹¹ ✧“Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. ¹² Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. ¹³ Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaḡati munage tuwatuwaḡana lisidimo. Ḡome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. ¹⁴ ✧Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. ¹⁵ ✧Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. ¹⁶ Bi tubuḡidi a munageḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina Ḡema natunatuna lisidimo.

¹⁷ ✧“Laḡan i watiwatiḡe te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Israel lavedi iyevina i wapa gulata. ¹⁸ Kamaina bi lava ḡesau i waigalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. ¹⁹ ✧Bi niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogeboyedi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. ²⁰ ✧Mba laḡannemo Mousis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. ²¹ ✧Bi laḡannemo mote ḡemoḡemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi

✧ 7:7: Pot 3:12 ✧ 7:8: Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31–35:18 ✧ 7:9: Pak 37:28, 39:2,21 ✧ 7:10: Pak 41:39-41 ✧ 7:11: Pak 42:1,2 ✧ 7:14: Pak 45:9,10,17,18 ✧ 7:15: Pak 46:1-7, 49:33 ✧ 7:17: Pot 1:7,8 ✧ 7:19: Pot 1:10,11,22 ✧ 7:20: Pot 2:2 ✧ 7:21: Pot 2:3-10

ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. ²² Bi tana Idip edi nuwayuyayamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaiḡailisina i tubuḡa.

²³ ✧“Laḡannemo Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Islael ya vakitedi. ²⁴ Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Islael olotona i katikati vunu. Ḡome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. ²⁵ Bi Mousis i wainoḡota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geḡa te tedi mote a sibe. ²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Islael labu a waigasiḡasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaḡasiḡasi?’ ²⁷ Ḡome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemmai? ²⁸ Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?’ ²⁹ Laḡannemo Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ḡome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oloolotodi labu.

³⁰ ✧“Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mousis lisinemo. ³¹ Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, ³² ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. ³³ Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa. ³⁴ Tagu egu lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauaiyoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yai yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana ya giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.’

³⁵ ✧“Mousis tana taunana dolinemo Islael lavedi a daboke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulaumaḡatana ena sagumo. ³⁶ ✧Islael lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voyiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. ³⁷ ✧Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo

✧ 7:23: Pot 2:11-15 ✧ 7:30: Pot 3:1-10 ✧ 7:35: Pot 2:14 ✧ 7:36: Pot 14:21; Nam 14:33 ✧ 7:37: Wai 18:15,18

maibena tagu.’³⁸ ✧Bi tana taunana kalakalalelemo Israeḡ lavedi, vaitedi ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaitedi bi kota Mousis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo.³⁹ Bi ḡeḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a ḡoeḡoena maso a munaḡa I dip.⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voyiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mousis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?’⁴¹ Kamaina bi tedi koikoitau a voyiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivoyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile.⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. ḡome Maimaituwa i giuna gado, ‘Israeḡ lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo

kona miyamiyana ba mote

tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape

kona ava'avali waibabali.

Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina

kona ava'avali waibabali.

Temi mba mwalidi kona voyiyedi

bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina ya giukamaḡemi

te emi dobuko potiyovo kamaḡe

bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.’

⁴⁴ ✧“Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava'avali nawe. Bi a voyiyena ba bainewa Maimaituwa Mousis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i voyie.⁴⁵ Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avalali tavaite niga dobunemo Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i kenana eete Deivida ena waibada saugina.⁴⁶ ✧Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i waibaḡa te maso i waianine bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune.⁴⁷ ✧Bi ḡeḡa te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa aubaina.⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

✧ 7:38: Pot 19:1–20:17 ✧ 7:44: Pot 25:9,40 ✧ 7:46: 2 Sam 7:1-16 ✧ 7:47: 1 ḡali 6:1-38

49 ‘Mala egu ani miya
 bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.
 Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?
 Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?
 50 Tagu mote mwali matabudi malamo
 bi dobumo nimagumo e voyiedi?’ ”

51 Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaiḡaidi, beyemi a pota bi kona laukasagaḡaiḡai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukasagaḡaiḡaiye. 52 Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a laukivigeboḡeyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki. 53 Maimaituwa ena waiḡake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

54 Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadididi. 55 Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataiyanemo i moimoitona i kita. 56 Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataiyanemo Tana Taunana Natuna ya moimoito.”

57 Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a dubutawi. 58 Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome a lauḡakimi. Bi tauwawavavu edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaḡe pakanemo a sivudi te ya labedi. 59 Laḡannemo Stivin a laulauḡakimi ba tana i laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa vai!” 60 Kamaina bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Bada niga lavedi edi geboḡeḡo kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato mulinemo te i peki.

8

Tauwaisumaḡa laukivigeboḡe a banavi

1-2 Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, ooloto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate bi a avali nawe tauyewamo a sako. Mba laḡaninemo kota Yelusalemmo laukivigeboḡe dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa.

* 7:58: Sol muliḡa isana Pol, Yesu ena tauwaikawaiwatana laukaina.

Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugiukamaḡedi taudiḡa Yeluslemmo a miya gwasu. ³ ✧Gome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigeboḡeyedi ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa ololotodi bi waiwaivinidi a solu yovoḡedi te biliwelokomo a sivusivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

⁴ Tauwaisumaḡa a dabadabalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ⁵ Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya dobuna noponemo bi Vinevine Kamaḡena giuna visuvisuna i lauguguyae lava lisidimo. ⁶ Laḡannemo lava kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe. ⁷ Banina Filip lava nopodimo aluwa geboḡebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi i waiyawasanidi. ⁸ Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwavisu gulata.

Saimon taubwalabwalau

⁹ Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava dididiga. ¹⁰ Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” ¹¹ Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. ¹² Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba ololoto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. ¹³ Bi Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Gome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yeluslemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. ¹⁵⁻¹⁶ Banina tedi yaḡolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otigedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai. ¹⁷ Kamaina bi Pita bi Diyon nimesi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi Aluwa Waiyawa a vai.

¹⁸ Bi laḡannemo Saimon i kita te giugiukamaḡedi nimesi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Gome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo ¹⁹ bi

i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu yà sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

²⁰ Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli ee! ²¹ Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saḡa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. ²² I visu te mba em noḡotidi gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisinemo te em gebogebodi male ya noḡoti kamaḡedi. ²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noḡota gebogebodi sa waibadaem.”

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisinemo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa.”

²⁵ Ğome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiḡa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoḡa bi kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaḡa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata). ²⁷ Ğome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ḡalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina, ²⁸ bi ena seliotmo i munamunaḡa ba etamo taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeyevi. ²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.” ³⁰ Bi ḡome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, “Bai kwa iyeyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?”

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa yà sibe? Walitau ya giuwailovelovegu kaka yà sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotimo bi diyanemo i miya.

³² *Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeyevina ba niga mainana i giu:

“Lava tana ai doli nawe
bi sa vununa maibena sipu.
Bi kota maibena sipu lauewalina

laḡannemo kapalina a bwalibwali,
ba tana i miya moimoisili
bi mote bai i giuwe.

³³ Laḡannemo a ka gebogebo gulate,
tana mote aubaina i giu ḡaigailisi.

Mote aiyai kaka ena tubulelesa
ima giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

³⁴ Ḡome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma,
ku giuwegu, taugiuwatana aiyai ya giugiuwe, tana taunaḡa
ee, lava ḡesau?” ³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo
giugiuna ḡemotinememo giu i waitubu bi Yesu giuna visuisuna
giu wailovelove i wai tubu. ³⁶⁻³⁷ Tedi a nawanawa etaḡa
te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei,
gauba nove, tagu kamaina te yà bulu bai ya ka pilipiligu?”*

³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyena i giuwe te i moito bi
tana bi Filip a nawa gaubemo. Ḡome Filip Itiopiya badana
i kabulu. ³⁹ Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada
Aluwina i waimaḡemoti te Filip i avali nawe. Bi Itiopiya
olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i gelu
i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmu i laumaḡata. Tana malagai
matabuna nopodiḡa i nawa bi giu visuisuna i laulauguguya
nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

¹ Mba laḡandi nopodimo Sol yaḡolo te nuwana i medi
gulata bi i giu te Bada ena tauwaikaiwatana yai pekidi.
Taunana aubaina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina lisinemo
bi ² i waibaḡa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi
babadidi aubaidi Damaskas malagainemo. Tedi maso mba
pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te olooloto bi waiwaivini
Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi
Yelusalemmo. ³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina
diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakanikanina
malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴ bi i kuluva
doḡamo i talaḡa. Bi kalina galewemo i vaiyena gado, “Sol,
Sol bai aubaina kwa laulau kivigeboḡeboyegu?”

⁵ Sol i waitalana gado, “Tam aiyai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa
laulaukivigeboḡeboyegu. ⁶ Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi

* 8:36-37: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam
tabutabunemo kwai sumaḡana ba yà ka bulum.

kwa nawa malagai dididiginemo bi ḡome sa giuwem te bai kwa voiye.”

⁷ Olooloto Sol vaitena a nawanawana, ḡome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina a vaiye bi mote aiyai a kita. ⁸ Ḗome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

¹⁰ Damaskas noponemo tauwaikawaiwatana ḡemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumaḡata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

¹¹ Ḗome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*. Mba ḡome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ḡome niganana ya laulaupali lisigumo. ¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaḡa.”

¹³ Ḗome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wapewapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka gebogebodi. ¹⁴ Bi pilipilisi edi babada ḡailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te egu noya ya voiye bi isagu ya giuwaimaḡati, Eteni lavedi bi ḡaliḡalibona bi Israel lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yaḡi love te bainewa wainuwatoi dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etaḡa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i laulau maḡatana, taunana i giukamaḡegu te tam kwai kita munaḡa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Laḡannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba maḡemota mwali kitedi maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munaḡa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi Sol kani i kani te ena ḡailisi i vai munaḡe.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikawaiwatana vaitena a taumiya miya laḡan visa. ²⁰ Ḗome bolu vanuwidiga i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaituwa Natuna.”

²¹ Ḗome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem noponemo Yesu

tauwaisumaḡena i kaka gebogebodi. Bi niganana i tava niga ḡome bi tauwaisumaḡa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada lisidimo.”²² Bi geḡa te Sol ena lauguguya i ḡailisi gulata bi i kamaḡati kauwe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote ḡemoḡemotina te Sol vaitena sai kagiu.

²³ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi ḡome miyemiyedi ai ḡemotidi bi Sol kana pota a yesi te maso ai peki. ²⁴ Bi geḡa te lava ḡesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i laupotiyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala ḡemota Sol ena lava kaikaiwatana dou noponemo a suveki bi ganakuku koyavusinemo ai daweyoveḡe.

²⁶ Laḡannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ḡoe te maso tauwaikaiwata vaitedi ai ḡemotidi bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumaḡe te tana tauwaikaiwatana ḡesauna. ²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugiukamaḡedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisinemo i laumaḡata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasmo ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae. ²⁸ Ḗome Sol tauwaikaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina noponaḡa ma laudabatolana Bada isana i laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi ai kagiu bi a wai saḡasaḡa. Bi tedi a ḡoḡoena maso Sol ai peki. ³⁰ Bi laḡannemo tauwaisumaḡa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamaḡe i nawa Tasis.

³¹ Mba laḡandimo Maimaituwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ḡailisimo tedi i laibagidi te a ḡailisi. Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena dam iyevina i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba laḡandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina noponemo tauwaisumaḡa i vakitedi. ³³ Ḗome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i yawasana te kenamoito. ³⁵ Mba ḡome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita ba a nuwavitaleidi bi Bada ai sumaḡe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo isa Tabita ba

Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. ³⁷ Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te i peki. Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena wailabunemo* a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diyopamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi oololoto labu a giukamaḡedi te Pita sai baḡana gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

³⁹ Kamaina bi Pita niga oololotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Ḗome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i kenamoito. ⁴¹ Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ḗome tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawasana munaḡa. ⁴² Lava matabudi Diyopa noponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. ⁴³ Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

¹ Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada, sawai isedina *Itali potumina*.

² Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. ³ Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”

⁴ Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoeḡoe?”

Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

* 9:37: Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room.
mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita).

* 10:3: Suwala 3:00

5 “Taunana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 6 Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taukopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo.”

7 Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. 8 Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

9 Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina.† 10 Tana kani i peki bi i ḡoeḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. 11 Ḡome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawe yovoḡe dobumo. 12 Bi geina noponemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. 13 Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga muselidi kwa vunudi bi kwa kanidi.”

14 Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana.”

15 Bi kalina i giu munaḡana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna kuma giuwe te milamilana.”

16 Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe malamo.

17 Ḡome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugiukamaḡedina Saimon‡ ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. 18 Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, “Niga ḡome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?”

19 Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. 20 Taunana aubaina kwa moito bi kwa potiyovo doḡamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu e giukamaḡedi.”

21 Ḡome Pita i potiyovo doḡamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?”

† 10:9: Israel vanuwidi ba dabedi tabetabedi.

‡ 10:17: Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye.” ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geḡa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”

²⁷ Tedi ma waigiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ḡome lava wapewapedi i kitedi ai ḡemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu ema waiḡake te Eteni lavedi vaitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yamai noḡota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamaḡa.’” ²⁹ Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote yà giuvitale gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?”

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te matagumo i moito kamaḡe, ³¹ bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. ³² Lava ḡesaudi niganana kwa giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo.’” ³³ Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye.”

Pita ena lauguguya

³⁴ Ḡome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya ḡoēḡoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. ³⁵ Dobu matabuna noponemo mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi

sa voivoiyedina ba ya wai aninedi. ³⁶ Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, te laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. ³⁷ Bai matabuna Diudiya noponemo i tubutubuḡana§ temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.

³⁸ “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesunegidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

³⁹ “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. ⁴⁰ Bi geḡa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voiye te tama lisimaimo i kamaḡati. ⁴¹ Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. ⁴² Bi i giu vavasagemai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. ⁴³ Taugiuwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

⁴⁴ Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. ⁴⁵ Diu lavedi waisumeḡidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁶ Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesaḡe.

Kamaina bi Pita i giuna gado, ⁴⁷ “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” ⁴⁸ Ḡome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baḡa te vaitena ḡome sa taumiya laḡan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

§ 10:37: Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

1 Giugiukamaḡedi bi tauwaisumaḡa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. 2 Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaḡa Pita a giuvitavitalena gado, 3 “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

4 Taunana aubaina Pita lisinemo baibaḡa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, 5 “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 malaḡa ai dawoḡe matagumo. 6 Bi kadawali nopona e kitakita ba dobumo ḡamoḡamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, mala-malaḡamidi bi mwanuwa lovolovodi. 7 Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

8 “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’* ”

9 “Bi kalina malamo i giu munaḡana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ 10 Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saḡe munaḡe malamo.

11 “Noi taunana te olooloto faiona Seseliyaḡa a giugiukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. 12 Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaḡa bi vaitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumegidi vaitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliyia bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. 13 Ḡome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaḡata bi giuwena gado, ‘Olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi Diyopamo, ḡome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 14 Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

15 “Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidemo i yovoyovona.† 16 *Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ 17 Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yaḡi ḡake.”

18 Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni

* 11:8: I milamilana mote ḡemoḡemotina mai kani (10:14 ko kita). † 11:15: Giugiukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyeve. ☆ 11:16: Giu 1:5

lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai.”

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

19 ✨Laḡannemo laukivigeboḡe bi tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo giu visuvisuna a lauguguyae. 20 Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi oloolotodi Saiplasiḡa bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. 21 Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitedi bi Bada ai sumaḡe.

22 Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. 23 Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. Gome tana i wainuwawisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. 24 Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumegī guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

25 Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. 26 Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi tauwaikaiwatana vaitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovelovedi. Mba laḡannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

27 Mba laḡandimo taugiuwatana ḡesaudi Yelusalemaḡa a tava Entiyokmo. 28 ✨Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa).‡ 29 Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. 30 Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yelusalemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigeboḡeyedi

1 Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigeboḡeyedi. 2 Tana Diyon

✨ 11:19: Giu 8:1-4 ✨ 11:28: Giu 21:10 ‡ 11:28: Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD. * 12:1: Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana.

tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. ⁴ ✧ Kamaina bi Alodi tauwaiḡaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaiḡaviya dubudi 4 bi nopodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaiḡaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyanemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaiḡaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giliginemo i laidagu bi i giuwena gado, “Ku kenamoito makai!” Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

⁸ Ḣome aneya Pita i giuwena gado, “Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi.” Bi Pita mainana i voiye bi kota aneya i giu munaḡe, “Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo.”

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainoḡotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

¹¹ Ḣome kaka Pita bai lisinemo i tubutubuḡana i noḡoti bi i giuna gado, “Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala gebogebodimo tagu i wai yawasanigu.”

¹² Ḣome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ḡemotidi bi a laulaupali. ¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi

taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamaḡena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi laḡannemo Pita kalinana i vai ḡone ba nuwana i lauvisuvisu bi ḡudu kaikamaḡena nuwana i yavuḡa bi i velau i munaḡa bi i giuna gado, “Pita mataetamo ya moimoito.”

¹⁵ Bi tedi a giuwena gado, “Tam kuna bu'uwa, ee?” Bi geḡa te tana i giu laukasagāigai, aubaina tedi a giuna gado, “Augunai Pita meyauna.”†

¹⁶ Bi Pita yaḡolo te i laulaupewapewa. Ḡome tedi mataeta a kaikamaḡe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Ḡome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, “Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwaḡana ḡesaudi vaitedi ko giuwedi!” Kamaina bi tana i potiyovo munaḡa te i nawa dobu ḡesaunemo.

¹⁸ Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, “Pita lisenemo bai i tubuḡa?” ¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuḡe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaledi bi i giuvavasagā te sai pekidi. Ḡome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki laḡanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamaḡedi Alodi lisenemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ḡalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Ḡome Alodi laḡan i vine te maso mba laḡannemo ai ḡemotidi. Kamaina bi laḡanna i sakosakonemo ḡalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Ḡome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, “Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!”

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka saḡesaḡe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doḡamo i talaḡa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. ²⁵ Laḡannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ḡesauna Mak, vaitena a munaḡa Entiyok. §

† 12:15: Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ 12:17:

Diyemes ba Bada Yesu tasina. § 12:25: Munaḡa Yelusalem. Kulikulidi ḡesaudimo Yelusalem a gose bi ḡesaudi ba gado, A nawa Entiyok.

13

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi

¹ Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ḡesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ḡalibona Alodi vaitena a didiga ḡemota.* ² Laḡannemo tedi BADA a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiye.” ³ Ḡome tedi a udi, a laupali bi nimesi Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ḡome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵ Laḡannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiḡa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ḡome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ḡome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu.† ⁷ Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i ḡoeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. ⁸ Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i ḡoeḡoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumaḡe. ⁹ Bi Sol isana ḡesauna Pol tana Aluwa Waiyawa nopona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰ bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹ Taunana aubaina niganana Bada ya kovoḡim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i ḡoeḡoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Laḡannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuḡana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovena i waisumaḡe.

* 13:1: Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ḡemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana. † 13:6: Bar-Yesu banina ba Yesu natuna.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Laḡannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ḡome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. ¹⁴ Ḡome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwino a miyatulu. ¹⁵ Ḡome bolu vanuwina babadidi, waiḡake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, “Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Israeḡ lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya. ¹⁷ ✧Israeḡ lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voiyeḡedi te Israeḡ damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸ ✧Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalelemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹ ✧Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosededi bi dobudi ena lava Israeḡ i vitedi te sai taniwagaye. ²⁰ ✧Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.

“Mulinemo Maimaituwa Israeḡ lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹ ✧Mba laḡannemo Israeḡ lavedi ḡalibona a ḡoe, taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi. ²² ✧Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe mulinemo Deivida i voiye te edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, ‘Diyesi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana kaka egu ḡowana matabuna ya voiyeḡedi.’

²³ “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Israeḡ lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. ²⁴ ✧Bi muliḡa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Israeḡ lavedi lisidimo te maso a nuwavitata bi i kabuludi. ²⁵ ✧Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, “Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava

✧ 13:17: Pot 1:7 ✧ 13:18: Nam 14:34 ✧ 13:19: Wai 7:1 ✧ 13:20: Taulai 2:16; 1 Sam 3:20 ✧ 13:21: 1 Sam 8:5, 10:21 ✧ 13:22: 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 ✧ 13:24: Mak 1:4 ✧ 13:25: Met 3:11; Mak 1:7

muliguḡa ya natonatona tana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma yà kaikamaḡe.’

²⁶ “Temi tuwatuwaḡagu Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe lisidemo. ²⁷ Bi Diu lavedi edi babada vaitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeyevi nonoḡena banina i tubuḡa. ²⁸ ☆Tedi Yesu lisinemo mote bai gebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.

²⁹ ☆“Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiye kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avali yovoḡe bi tauyewamo a sako. ³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. ³¹ ☆Bi tedi mabai tana vaitena a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. ³³ Niganana natunatudi tada lisidemo banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i giu,
“Tam natugu

bi niganana tagu tamam.’

³⁴ ☆Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

“Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa yà vitemi mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luvanemo.’

³⁵ Bi gilugilumina ḡesaunemo kota mainana i giu,

“Tam em taupaula Waiyawa mote kuwai anine te tauyewamo ima bova.’

³⁶ “Niganana Deivida ta kita, tana ena laḡanimo Maimaituwa ena ḡowana i voivoiye bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sako bi i bova gwasu.

³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ “Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³⁹ Bi

☆ 13:28: Met 27:22,23; Mak 15:13,14

☆ 13:29: Met 27:57-61; Mak 15:42-47

☆ 13:31: Giu 1:3 ☆ 13:34: Ais 55:3

Mousis ena waiḡake mote ḡemoḡemotina te ima ka didi-manimi. Temi Yesu koi sumaḡena ba emi gebogebo ya noḡotikamaḡe bi yaka didimanimi. ⁴⁰ Bi ko kita kauwa te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidiboḡimi,
ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.
Banina temi emi laḡanmo
tagu niganana bai ya voiyyena,
ba mote komai sumaḡa.

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.’ ”

⁴² Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiy-ovo kamaḡe ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaḡa bi giudi a laukaukauwedi.

⁴³ Tapalolo mulinemo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡanna ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyyena aubaina. ⁴⁵ Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuivitaviale.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina mote koma ḡoḡoe. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁷ ✧Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai,
‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.

Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena
dobu isuna te isuna.’ ”

⁴⁸ Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasaḡesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi.
⁵⁰ Bi Diu lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaidi ⁵¹ ✧Taunana aubaina Pol bi Banabas kaḡedi

gobusidi ḡome a lai kulukuludi‡ bi a gosedi a nawa Ikoniyam malagaina. ⁵² Ḡome tauwaikaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniyam noponemo

¹ Ikoniyam malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwinemo. Ḡome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. ² Ḡome Diu lavedi mabai waisumaḡa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ḡailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voyedi. Ḡome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. ⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigebogebodi bi ḡakimemo maso a laipekidi.*

⁶ Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyam plovinsina noponemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediḡa, ⁷ tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagaina noponemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana ba i waisumaḡa te ya yawasana. ¹⁰ Ḡome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku miya moito!” I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. ¹¹ Laḡannemo Pol mai i voiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyam kalinedimo a binauna gado, “Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”† ¹² Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana *Emes* banina tana taugagali. ¹³ Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi

‡ 13:51: Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wavu bi mote Pol bi Banabas. * 14:5: Diu edi waiḡake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16). † 14:11: Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe.

edi puyo a natomedi te ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, ¹⁵ ☆“Oooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitedi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voiyedi. ¹⁶ Tana wala lava matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawanawa. ¹⁷ Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu lisimimo yà kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi yà wai maulimi te kowai wainuwawisu.” ¹⁸ Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a lauḡakimi

¹⁹ Ḣome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyamḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰ Bi matabudi Pol a lauḡakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voiyedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ²² Ḣome tedi tauwaikaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giuwedina gado, “Muliḡa kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi dolinemo waiwaiḡolana ta gei asiwi.” ²³ Mba malagaidi nopodiḡa a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumaḡe. ²⁴ Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. ²⁵ Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo. ²⁶ ☆Kamaina bi ḡome ai kaivitedi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Dolinemo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

27 Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. 28 Pol bi Banabas ḡome tauwaikaiwatana waitedi a miya gulata.

15

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

1 *Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi olooloto ḡesaudi Diudiyaga a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mosis ena waigake luanemo ba mote koma yawasana.” 2 Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi waitedi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoḡoḡe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikaiwatana bi waibabada nananakidi waitedi kwapibwalina giugiuna sa laididimani. 3 Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawanawa Fonisia bi Sameliya malagaidiḡa ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwavisu.

4 Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi waibabada Pol ena lava waitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yusalem lavedi a giuvitedi. 5 Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mosis ena waigake luanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.”*

6 Ḡome giugiukamaḡedi bi waibabada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.† 7 *Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo‡ tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. 8 *Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. 9 Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopodi

* 15:1: Pak 17:9-14 * 15:5: Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumaḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡe a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi.

† 15:6: Niga boluna i tubuḡana ba AD 49-50. * 15:7: Giu 10:1-43 ‡ 15:7: Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18).

* 15:8: Giu 10:44, 2:4

i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. ¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya. § Temi mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumaḡe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiḡa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu. ¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luanemo ya tubutubuḡa. Mai taugiuwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliḡa

tagu yà nato munaḡa

bi Deivida ena palai

i laulaubulilina ba
yà keli munaḡe.

Bamo gavogavodi

a nuwanuwa suwasuwana ba
yà laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai yà voiye

te Israeḡ miyamiya gwasedi
sai sumaḡegu.

Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina

sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,
tana taunana niga kauwidi
ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi yà giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

¹⁹ “Taunana aubaina niga mainana egu noḡota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi. ²⁰ ✱Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote

---

§ 15:10: Mousis ena waigake nophonemo waigake wapana 613. Diu lavedi waigake ḡesaudi nopodimo a voyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waigake. Tedi wali saugemo waigakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29). ✱ 15:20: Liv 18:6-23, 17:10-16

sima kani.** ²¹ Banina Mousis ena waigake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiḡa sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

Taudima babadidi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

²² Ġome tauwaikaiwatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ḡoeḡoe te olooloto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas waitedi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulauetadoliyedi. ²³ Waibabada pepana niga oloolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giugiukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya. ²⁴ Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. ²⁵ Taunana aubaina matabumai kei anina te olooloto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas waitedi ka giugiukamaḡedi lisimimo. ²⁶ Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munagaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. ²⁷ Niga Diudas bi Saelas ka giugiukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

²⁸ Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

²⁹ Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyiyedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

Mote komai mwanemwanena yabayababa.

Niga waigakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

**

15:20: Niga waigakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu waitedi sa waigemota (Livai 17:10–18:30). Bi Eteni lavedi ḡome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waigemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote waitedi a waigemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waigakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamoḡamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6).

³⁰ Ġome olooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tavatava ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. ³¹ Lavedi pepana a iyevi bi laibagi a vai te ai nuwavisu. ³² Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. ³³ Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwaubedi sa munaḡa taugiuukamaḡedi lisidimo.†† ³⁵ Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi vaitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

³⁶ Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, “Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.” ³⁷ Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. ³⁸ *Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

³⁹ Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ġome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. ⁴⁰ Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. ⁴¹ Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

¹ Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ḡome tauwaikaiwatana isana Timoti i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. ² Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyam dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna. ³ Taunana aubaina Pol i ḡoēḡoē te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voiye Timoti lisinemo banina mba malagaimo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiye. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. ⁴ *Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemmo giugiukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. ⁵ Maimaituwa ena dam lavedi

†† 15:33: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka. * 15:38: Giu 13:13 * 16:4: Giu 15:28-29

a voyiedi te edi waisumaḡa i ḡailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

⁶ Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins nopodiḡa a nawa. ⁷ Laḡannemo tedi Misiya plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a ḡoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ḡome sa nawa. ⁸ Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. ⁹ Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baḡana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyamo bi kwa sagumai!” ¹⁰ Pol niga wailovena i kita mulinemo tama* wailove aubaina ke novononoḡa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama Maimaituwa i yogemai te ḡome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

¹¹ Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. ¹² Ḡome te kaḡemaḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ḡome laḡan visa ke miya. ¹³ Bi waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ḡome waivini awai ḡemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. ¹⁴ Mba ḡome waivini ḡemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumoleledi i voivoiyedi. Bi laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. ¹⁵ Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ḡome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noḡoti te tagu Bada tauwaisumaḡena ba ya waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya.” Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

¹⁶ Laḡan ḡemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i sunegi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga

* **16:10:** Niga ḡome giu tama ba Luk ya kaka maḡati munage te ḡome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

i voivoiye ena taniwaga aubaidi. ¹⁷ Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, “Niga oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!” ¹⁸ Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, “Yesu Keliso isanemo yà giugiu vavasagem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!” Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

¹⁹ Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. ²⁰ Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, “Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebona. ²¹ Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi.”

²² Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. ²³ Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. ²⁴ Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

²⁵ Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. ²⁶ Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. ²⁷ Ḗome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. ²⁸ Kamaina bi Pol i binauna gado, “Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai niga!”

²⁹ Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwaliḡe ³⁰ bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, “Egu babada bai yà voiye bi yawasana yà vai?”

³¹ Bi tauyava ena giu ai munena gado, “Bada Yesu kwai sumage bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi.” ³² Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. ³³ Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i

koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi. ³⁴ Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. Ġome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

³⁵ Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, “Mba oolootodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa.”

³⁶ Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, “Taulauetala a giu te tam bi Saelas yà kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwabemi ko nawa.”

³⁷ Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayabemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai.”

³⁸ Ġome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. ³⁹ Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebonedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe. ⁴⁰ Ġome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

17

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

¹ Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiḡa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luanemo i nawa bolu vanuwinemo. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laḡanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³ bi giudi banidi i kamaḡati bi i wailovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna yà laulauguguyaena ba tana taunana Keliso.” ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nopodi a kaikamaḡedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi vaitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaibeyapota ai ḡemotidi bi waimalumalu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. ⁶ Bi laḡannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a

solu yovoḡedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogebo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. ⁷ Ḡome Deisen i giuvaidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waiḡake sawai doukoto.”

⁸ Laḡannemo lava kumna bi tauwaiḡaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumalu te waiḡasiḡasi i tubuḡa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamaḡedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

¹⁰ Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamaḡedi Beliya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwinemo. ¹¹ Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamaḡedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Ḡome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik ooloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

¹³ Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumaḡa waiḡapa Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi oolooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo waitedi a nawa Atens tauninemo. Ḡome Pol ena giu a munaḡe Beliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i la-belabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. ¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi waitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waiḡemota gabunemo a tavatavana waitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi ooloolotodi nuwauyeuyedi Pol waitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

19 Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoēḡoē te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. 20 Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoēḡoē mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe.” 21 Ḡome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

22 Aleopagasma ḡome bolumo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. 23 Emi tauniḡa e nawanawa ba emi ani laudune koikoitau e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaḡati lisimimo. 24 *Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleḡaledinemo ima miyamiya. 25 Bi lava mote ḡemoḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoēḡoē banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. 26 Pakanemo tana lava ḡemota i voiye bi lisinaḡa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ḡowanemo edi ani miya bi edi laḡan i sivudi. 27 Maimaituwa mai i voiye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ḡemoḡemotaḡa lisidemo. 28 Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ḡesaumi emi sale a gilumidina gado, ‘Tada natunatuna.’

29 “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noḡoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ḡakimemo a voivoiyedina mainana. 30 Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamaḡedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuvavasagaḡedi te sa laukuvasa. 31 Banina tana laḡan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ḡemota i vine te mba laḡannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

32 Laḡannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ḡesaudi a giuna gado, “Niga giuna ḡemotina laḡan ḡesaunemo kwa nato munaḡa bi kwa giuwemai te ka

vaiye.”³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaḡedi bi i nawa.³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumaḡe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ḡesaudi vaitedi.

18

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguguyae

¹ Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamaḡe bi i nawa Kolinti. ² Mba ḡome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuḡa. Bi mwanena Pilisila vaitena maḡo ota Italiḡa a tava. Banina ḡalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasagaḡedi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. ³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ḡemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ḡemota. ⁴ Bi waiyawasi laḡandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitedi.

⁵ Laḡannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaḡa a tavatava ba tana palai voyiedi i kaisako bi laḡan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaḡati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana. ⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuvitaviale, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avali munaḡe bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu ya nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi vaitedi Bada Yesu ai sumaḡe. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuvisuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumaḡe bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. ¹⁰ Banina tagu tam vaitem bi mote aiyai kaka ima laukivigebogeboyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya.” ¹¹ Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

* **18:2:** Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. Galibona Kolodiyas ena waibadana laḡannemo AD 49 noponemo waigasiḡasi dididiga i tubuḡa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamaḡe. Mba laḡannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti.

¹² Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetala aubaina. ¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, “Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waigake sa waidoukoto.”†

¹⁴ Gome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voiwewapa ee bai gebona dididigina i voiye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waigake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapilyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ Ḡome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulaetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaitedi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana‡ ena palatemo i tava. ¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi ḡome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu vanuwinemo bi Diu lavedi vaitedi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiyamiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba yà tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laḡannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i gose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikaiwatana matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

† **18:13:** Diu lavedi a giugiuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugiukauwina Loum i wai aninena ima wailoveloveye. Bi tana wailovelove valivaliuna Loum edi waigake mote i waianine taunana ya wailoveloveye.” Taunana aubaina a ḡoḡoḡe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giugiukamaḡedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyevi). ‡ **18:18:** Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laḡaninemo saugawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

²⁴ Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugiuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwayuyaya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididimani kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba valevaletina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. ²⁸ Tana ena giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoḡedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesesmo

¹ Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikaiwatana ḡesaudi i banavididi. ² Bi i waitalayedina gado, “Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?”

Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

⁴ *Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana Yesu.”

⁵ Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi. ⁶ Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. ⁷ ḡome ololoto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu

vavasagēdi te sa nuwavitāla. ⁹ Bi tauwaikāiwatana ḡesaudi a laukasagāiḡai bi mote ai sumaḡa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigebogēbo. Taunana aubaina Pol tedi i gosedi bi tauwaikāiwatana ḡesaudi i legaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena giluma vanuwīnemo a waitalapili. ¹⁰ Niga noyana i velauna ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli bukedī ai kalaḡosedi

¹¹ Bi Epeses noponemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voyedi. ¹² Ḡome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

¹³ Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwa-vivaidi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesunegina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu vavasagēm te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe.” ¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilisi saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunatuna oloolotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. ¹⁵ Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?” ¹⁶ Ḡome aluwa gebogebona oloto i sunegī i potivai i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamaḡe.

¹⁷ Diu bi Gulik* lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. ¹⁹ Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukedī ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosedi.† Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana.‡ ²⁰ Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonoḡotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiḡa i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem

* 19:17: Gulik lavedi taudidi Eteni. † 19:19: Waḡake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voyedi. ‡ 19:19: Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ina.

muliḡa kaka yà nawa Loum.”²² Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamaḡedi Mesidonyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waigasiḡasi a kelisali

²³ Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu. ²⁴ Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵ Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶ Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesesmo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi. ²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo.”

²⁸ Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!” ²⁹ Ḣome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabayababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesesmo, ḡome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo. ³⁰ Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikaiwatana mote ai anine. ³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ḣome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ḡesaudi kauwa tabudi a binabinauwedi bi kota lava ḡesaudi wali kauwa a binabinauwedi. Bi lavedi ḡesaudi mote a sibe te bai aubaina ḡome a tava. ³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailageti te maso Diu aubaidi i giu. ³⁴ Bi laḡannemo gado sa kita ḡone te

§ 19:29: Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola geḡana bi lava kumdi ḡome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ḡesaudi a kitekitedi.

tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!”

³⁵ Tauni dididiga badana ḡemota lavedi i giu waitau-
taudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe
te Atemas aluwina ḡakimina sawamo i kulukuluva yovona
ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe.

³⁶ Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai ima giu waikaikaiy-
ovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai
ḡesau koma voiye.

³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saḡe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinemo
a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waige-
bogebo.

³⁸ Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi
waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa
miyamiya bi kota etala laḡandi ai dubudi te sa kenakena te
ḡome kaka maiia sa sako.

³⁹ Bi bamoda temi kauwa ḡesaudi
koma ḡoeḡoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava
vaitedi bi ko kadidimanidi.

⁴⁰ Bai te niganana i tubuḡana ba
ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda.
Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.” ⁴¹ Niga
giudi mulidimo tana lava i giukamaḡedi te a nawa.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

¹ Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikawaiwatana i
giuwedi te a tava lisinemo. Bi i laibagidi, i waiebonedi bi
i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo.

² Ḣome i tava bi
mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi bi tauwaikawaiwatana i
lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava.

³ Bi ḡome
i miyana nawalai faiona a kovi, i ḡoeḡoe te maso wagaḡa i
nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa
ḡoeḡoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale
te i munaḡa Mesidoniya noponaḡa i nawa.

⁴ Bi olooloto
ḡesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena
dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi,
Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya oloolotodi
labu Titikas bi Tolofimas.

⁵ *Niga oloolotodi wagaḡa a gei
doli a nawa Tolasimo a labelabemai.

⁶ Bi buledi tabatabana
mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu
i Filipai taunina ke ḡose. Laḡan 5 mulidimo ke tava ema lava
lisidimo Tolas tauninemo, ḡome vaitedi ke miya te laḡan 7 a
kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaḡe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei ḡemotimai kani ḡemota
aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i

noḡonoḡoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiya, ḡome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoiyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laḡannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuga, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaḡa i yovo doḡamo i talaḡa. Bi a kaikailaḡeti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyovo bi Yutikas i ḡomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, “Mote komai nuwaboya, tana yawayawasanina.” ¹¹ Ḥome Pol i valageta munaḡa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i gose. ¹² Bi tauwaisumaḡa ai nuwawisu gulata te ewali i yawasana munaḡa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

¹³ Ḥome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaḡenaḡa yai vaḡavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. ¹⁴ Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. ¹⁵ Laḡan i sako tama ke nawa dobu ḡesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laḡani wailabuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laḡan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. ¹⁶ Pol mote i ḡoe te Epeses tauninemo ka solasaḡa bi ḡome ka miya laḡan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ḡoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaḡa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

¹⁷ Laḡannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaḡe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. ¹⁸ Bi laḡannemo a tavatava ba i giuwedina gado, “Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laḡan matabuna vaitemi e miyana. ¹⁹ Bi kona sibe te Diu lavedi a ḡoeḡoena maso a vunugu bi e sako yovoḡe munaḡegu bi pilipili nopodiḡa ma mata-sulugu Bada ena noya e voivoiye. ²⁰ Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ḡesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidu, lava boludi nopodiḡa bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. ²¹ Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasagedi

* **20:10:** Niga kauwina ḡemoḡemotina Elaija bi Elaisa a voiyena kaiyababa natuna lisinemo (Galigalibona edi buka dolidolina 17:21, Galibona edi buka wailabuna 4:34-35).

te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiyawasana sai sumaḡe.

²² “Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te yà nawanawa Yelusalemmo. Bi mote yà sibe te ḡome male bai lisigumo yà tubuḡa. ²³ Bi e sibe bamo taunidiḡa yà nawanawana ba Aluwa Waiyawa yà taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. ²⁴ Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laubanina yà noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana yài kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo yà lauguguyae.

²⁵ “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. ²⁶ Taunana aubaina niganana yà giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. ²⁷ Niganana yà giugiu vavasaḡemi te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wavu. ²⁸ Taunana aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. ²⁹ Bi e sibe te laḡannemo yà ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagebogebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. ³⁰ Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. ³¹ Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

³² “Niganana yà laukaikamaḡemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. ³³ Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakonedu. ³⁴ Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voyiyedi aubaidi. ³⁵ Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, “Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.”

³⁶ Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi a laupali. ³⁷ Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. ³⁸ Bai i voyiyedi

bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

¹ Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. ² Ḡome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. ³ Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Ḡome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ḡonaḡona kei yovodi. ⁴ Ḡome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laḡan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasage te mote ima nawa Yeluslemmo. ⁵ Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi, matabumai malagai ke ḡose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaliḡedi bi ke laupali. ⁶ Bi kei ebenedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaḡa malagaimo.

⁷ Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobunemo ke tava, ḡome tauwaisumaḡa ke yebenedi bi tedi vaitedi ke miyana laḡan ḡemota. ⁸ ✧Bokina mainana ola-lalemo ke modina munaḡa te Seseliyamo ke tava. Bi ḡome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana ḡemota. ⁹ Tana natunatuna gugugūnidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ ✧Ḡome ke miya laḡan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyaḡa i yovo. ¹¹ Lisimaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaḡa nimana bi kaḡena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamaḡati te Diu lavedi Yeluslemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

¹² Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ḡesaudi Pol kei baḡa vavasaḡe te mote maso i nawa Yeluslemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temi bai aubaina ko ḡabaḡaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoḡa te Yeluslemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina.”

¹⁴ Bi laḡannemo mote luvamai te maso kei ḡake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena ḡowana luvanemo mainana ya tubuḡa.”

¹⁵ Niga kauwidi mulidimo ema ḡonaḡona ke vononoḡa ba ke saḡa ke nawa Yelusalemmo. ¹⁶ Tauwaikaiwatana ḡesaudi Seseliyamo waitedi ke nawa ḡemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ḡome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Laḡannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaḡa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumaḡa edi babada matabudi ḡome a miyamiya. ¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasaḡesaḡe. Bi Pol a giuwena gado, “Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevena wapana tausan ai sumaḡa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waigake sa kaikaiwatedi. ²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waigake mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voiye ee Diu edi vaivai mote sima kaiwatedi. ²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voiye? ²³ Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voiye. Niga ḡome olooloto 4 giuwapa a voyena Maimaituwa lisinemo. ²⁴ ☆Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi waitedi ko kavisuvisu munaḡemi. Bi tam aubaidi kwai mai'a bi tedi dabedi sa ḡalidi. Niga mainana kwa voyena kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam taumḡa ba Mousis ena waigake luvanemo kwa miyamiya. ²⁵ ☆Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaḡe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa.” *

²⁶ Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. ḡome tedi a nawa pali vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i

☆ 21:24: Giu 18:18 ☆ 21:25: Giu 15:29 * 21:25: Tubuḡa waigemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena waitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waigake 5:18); lava ḡesau waitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa waitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina waitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto waitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamogamo waitena (Livai 18:23).

tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

27-29 ✨Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwinemo. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Israel lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesaunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.”†

30 Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. 31 Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waiḡasiḡasi aubaina te a ḡaḡala gulata. 32 Ḳome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kumdi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

33 Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo maso a pani. Ḳome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?” 34 Ḳome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo. 35 Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avalo otiḡe. 36 Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

37 Ḳome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuwena gado, “Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe.”

✨ 21:27-29: Giu 20:4 † 21:27-29: Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava milemiledi. Diu edi ḡaiḡake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiḡa. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noḡoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waiḡaviya i waitubu bi tauwaiḡaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalelemo.”

³⁹ Bi Pol i giuna gado, “Geḡa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi yà waibaḡam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe.”

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ġibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

¹ “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu.” ² Laḡannemo a vaiye te Pol Ġibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ ✧Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuḡa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobnemo e didiga, Gamaliel ena waibada laḡannemo, ba tamatamada edi waiḡake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ ✧Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ḡesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi saḡasaḡa guletina bi babada ḡesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ḡome te maso a sagugu bi tauwaisumaḡa ḡome maso ke kaidididi bi ke saḡedi Yelusalemmo te maso a kovoḡidi.

⁶ “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimaḡemoti te i lai yana yovoḡegu. ⁷ Bi e kuluva doḡamo e talatalaḡa ba kalina malaḡa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ ⁸ Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’

“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.

10 “Bi ei talana gado, ‘Bada bai yà voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ḡowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’
 11 Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

12 “Ḡome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiḡake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ḡome miyemiyedi a vivivile kauwe. 13 Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaḡa!’ Bi i waimaḡemoti te Ananaiyas e kita.

14 “Ḡome i giuna gado, ‘Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ḡonedi. 15 Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. 16 Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’

17 “Laḡannemo e munaḡa tava Yelusalemmo bi pali vanuwinem e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. 18 Ḡome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’

19 “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiḡa e kwapuḡe bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. 20 ✧Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’

21 “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu yà giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’ ”

Pol i giu te tana Loum lavana

22 Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote luvana dobumo ima miya!”

23 Ḡome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalagēdi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. 24 Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasagēdi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawaineḡa. 25 Ḡome tedi Pol

nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waiḡake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”

²⁶ Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana.”

²⁷ Ġome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”

Ġome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”

²⁸ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”

Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”

²⁹ Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

³⁰ Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoēgoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

¹ Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana.” ² Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa ta-laḡa. ³ *Ġome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waiḡake luvanemo bi tam kota waiḡake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”

⁴ Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi saḡasaḡa guletina kwa ḡasiḡasiye ee?”

⁵ Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saḡasaḡa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, ‘Mote em lava edi bada kuma giu waigebogebo.’”

⁶ *Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba

Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi yà waisumaḡa te lava pekipekidi ba sa kena moito munaḡa bi niga waisumeḡina aubaina temi ko etaetalegu.”⁷ Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuḡa.⁸ ✱Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Ġome binau i didiga gulata te waiḡake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu.”¹⁰ Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamonu. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki.¹³ Niga giuwapana noponemo ooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala.¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.”¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovoḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Ġome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe.”

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡaḡu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

¹⁹ Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, “Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?”

²⁰ Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe. ²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina ooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voiye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee geḡa.”

²² Ḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ḡome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemo ko modina Seseliya. ²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: yà waiyebone kauwem!

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya vaitedi ke nawa te kanakuvu keyeda. ²⁸ Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. ²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiḡake aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.” ³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wavu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiye. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol vaitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ḡome gabemani Filiks leta i iyevi kovi bi Pol i waitalaye te

tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili yà laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

¹ Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake taulaididimana isana Titulas waitena, Yelusalemḡa a yovona Seseliyamo. Ḡome edi waiwavu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ḡome Titulas ena kita waigebo Pol lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvisum bi em noḡota didimanina, ka wainuwawisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.* ³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwawisu. ⁴ Tagu mote yà ḡoēḡoe te yà taipilipilim, taunana aubaina yà waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waiḡasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada.† ⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.‡ ⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuna lavedi

* **24:2:** Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiye. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo. † **24:5:** Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovoḡedi. Diu Yelusalemmo bi Diudiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giugiuna ba bona Pol ya laulaudunena ba Loum edi waiḡake mote ima waianine. ‡ **24:6:** Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena.

edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo yà koigalamegu. ¹¹ Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi pali vanuwinemo ee malagai noponemo. ¹³ Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi yà giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu yà laulauduneye bi tagu Yesu eta yà kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waiḡake bai i waianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi yà kaikaiwatedi. ¹⁵ Bi tagu Maimaituwa yà waisumaḡe mainana tedi bi yà noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna yà wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

¹⁷ ✧ “Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi. § Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa yà vite. ¹⁸ Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwaiwavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waiḡasigasi e waitubudi. ¹⁹ Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. ²⁰ Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu. ²¹ ✧ Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, ‘Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.’”

²² Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, “Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etaletmi yài tubu munaḡe.” ²³ Gome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, “Kwa voiye te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi.”

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

²⁴ Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waiḡemota vanuwinemo. Bi Pol ena

✧ 24:17: Giu 21:17-28 § 24:17: Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22). ✧ 24:21: Giu 23:6

giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. ²⁵ Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ḡowana balebaledi gosedi bi laḡan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, “Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi laḡan ḡesaunemo yà vononoḡana, kaka em giu yà giukamaḡe te kwa tava munaḡa.” ²⁶ Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava vaitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.

²⁷ Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiye te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe.**

25

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

¹ Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa Yelusalemmo. ² Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwavu Pol lisinemo a saḡedi. ³ Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiye, te maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalemmo. Banina tedi kaikana kana pota a yesi te kandavonemo etamo sai peki. ⁴ Bi Festas i giuna gado, “Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba yà yovo yà nawa. ⁵ Bi emi babada ḡesaudi maso vaitedi ke nawa nove ḡome kaka edi waiwavu maso a saḡedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voiye waigebo.”

⁶ Ḣome Festas i miyana male laḡan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi laḡan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo. ⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusaleḡa a yovoyovona tana a moito kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamo mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ḣalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waiḡake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”

** **24:27:** Loum edi waiḡake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi geḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiye bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

⁹ Festas i ḡoe te Diu edi ḡowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam Yelusalem nawana kwa ḡoeḡoe ee geḡa, te ḡome maso niga kauwidi aubaidi yà etalem?”

¹⁰ Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana ḡalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. ¹¹ Bamoda bai gebona e voyiena ba kamaina te yà peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemoḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai pekigu. Bi tagu yà ḡoeḡoena ḡalibona Sisa ya etalegu.”*

¹² Ḣome Festas ena lava nuwanuwaueuyedi waitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ḡoena ḡalibona Sisa ya etalemna, ba kamaina te kwa nawa Loummo ḡalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ḣalibona Agilipa vaitena ai giugiu

¹³ Laḡan visa a kovi mulidimo ḡalibona Agilipa[†] bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. ¹⁴ Bi ḡome a taumiya laḡan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ḡalibona Agalipa i giuwe gado, “Laḡannemo Filiks i laulaupotiyovo ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaḡe. ¹⁵ Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baḡagu te maso ei anina bi maso ai peki.

¹⁶ “Bi e giuwedina gado, “Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovogi yababe. Te dolina tana tauwaiwavuna waitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwavuna aubaina ya koigalagalame. ¹⁷ Bi sauginemo Diu babadidi waitedi ke tava niga ḡome ba tagu mote yà laba. Bi laḡan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiḡaviya e giuwedi te Pol sa saḡe matagumo. ¹⁸ Ḣome tauwaiwavuna a moito bi edi waiwavu lisinemo a giuwedi, tagu e wainoḡotana bena olotona bai gebogebona otina i voiye bi sai wavu. ¹⁹ Bi geḡa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaḡa dabanemo. ²⁰ Bi tagu a kanuwa laḡalaḡagu te niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa Yeluslemmo bi ḡome maso i

* **25:11:** Loum lavedi matabudi ḡalibona Sisa ai baḡa te tana taunaḡa maso lava i etaetaledi te bai a voiye waigebo ee geḡa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaḡana ba mote aiyai imai ḡake. [†] **25:13:** Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diuidiya plovensi noponemo tauna ḡemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saḡasaḡa guletina yà vine.

etala. ²¹ Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu yà giukamaḡe Sisa lisinemo.”

²² Ḡome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoēḡoena niga lavana ena giu yà beyavaiye.”

Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

Ḡalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye

(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

²³ Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli saḡe. ²⁴ Bi Festas i giuna gado, “Ḡalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi Seseliyamo ai baḡagu te niga lavana sai peki mote ima miya. ²⁵ Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoēḡoena ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoēḡo te yà giukamaḡe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavitale te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

¹ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i laḡeti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “Ḡalibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waḡinana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egu dobumo ma ḡaubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ ✧Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waḡake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. ⁶ Bi niganana

egu sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapana eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. Ḡalibona, tagu niga giuwapana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ * “Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waiḡaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi ḡailisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laḡan wapawapa bolu vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovoḡidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ḡesaudiḡa te maso e banavidi bi e kovoḡidi.

¹² “Laḡan ḡemota pilisi edi babada, ḡailisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas. ¹³ Ḡalibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. Ḡome tagu bi ooloto waitedi ke nawanawana i lai yana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva doḡamo bi kalina e vaiye, Ḡibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ḡaviyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?’

¹⁵ “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigeboḡeboyegu. ¹⁶ Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaḡatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataudi bi kota kauwa ḡesaudi muliḡa lisimmo yà kamaḡatidi. ¹⁷ Tagu yà giugiukamaḡem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. ¹⁸ Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa natona yanayanamo. Bi Seitan ena ḡailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noḡoti kamaḡedi. Bi sai sumaḡegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuḡa.’

¹⁹ “Ḡalibona Agilipa, wailove malaḡa i yovoyovona kaimana te e voteyete. ²⁰ * Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina noḡona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a nuwavitala Maimaituwa

lisinemo bi kauwa visuvisudi a voyiedi te a kamaḡati munaḡedi te giukauwa te a laukuvasa. ²¹ Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi nopodimo a kaididigu bi a ḡoēḡoena maso ai pekigu. ²² Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ḡome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuḡa, taunana yà giugiuwe. ²³ *Bi Keliso sa voyie te yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaḡa bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

²⁴ Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwim.”

²⁵ Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saḡasaḡa guletim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waibanina. ²⁶ Ḡalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuḡa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudabatolagu lisimmo yà giugiu.” ²⁷ Ḡome te Pol i waitalana gado, “Ḡalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaḡe e geḡa, e sibe te kwai sumaḡe.”

²⁸ Ḡome ḡalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noḡoti te noi taunana laḡan watiḡenemo kwa voyiegeu te yesu yai sumaḡe.”

²⁹ Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoēḡoe te panipanimo ko miya mai tagu.”

³⁰ Ḡome ḡalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito. ³¹ Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava vaitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voyie waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

³² Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoḡe te i nawa. Bi geḡa te kaikana i giu te ḡalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voyie. Taunana aubaina tada mote ḡemoḡemotina te ta kaikamaḡe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

¹ Sauginemo a ḡoēḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ḡesaudi vaitedi bi tauwaiḡaviya edi bada isana Duliyas nimanemo a sivudi. Duliyas ba ḡalibona

Sisa ena tauwaiḡaviya laukaina. ² Kamaina bi Adamitiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya malagaidiḡa bi ḡome ke gelu.* Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

³ Bi laḡan i sako ba Sidon tauninemo ke tava,† bi wagamo ḡonaḡona ḡesaudi ai yovodi. Bi Duliyas ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ḡowana bai te maso a sagu. ⁴ Mba dobuna ke gose bi ke nawanawa ba yavala i didiga gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ḡoyonaḡa ke kwaivivila. ⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfiliya plovins gele diyediḡa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina noponemo. ⁶ Ḡome Maila tauninemo tauwaiḡaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaḡa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. ⁷ Laḡan visa nopodimo tama nuwatauḡa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiga gulata matamaiḡa i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaḡa te Salon Isukokona ke gose. ⁸ Bi nuwatauḡa diyadiyaḡa bwanabwana ḡoyonaḡa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laḡanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, ¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaḡona bi tada eda yawasana male sa gebogebo. Bi tada male kota ta peki.” ¹¹ Bi tauwaiḡaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ḡemoḡemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo.‡ Ḡome ka miya te bodubodu laḡanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

¹³ Kamaina bi yaloussaḡa yavala nuwatauḡa lausuve i waitubu ba ai noḡota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saḡe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanaḡa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadaḡa kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala dididiga

* 27:2: Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka. † 27:3: Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo. ‡ 27:12: Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninaḡa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunaḡa waga i avalu nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ḡaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ḡaubona a solu saḡe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avalu. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani waibagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima saḡai, taunana aubaina tedi anika ai dawwe yovoḡe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauḡa waga ya poule nawa. ¹⁸ Laḡan i sako labama bagibagina waga modenemo i talatalaḡa, kamaina bi lava edi ḡonaḡonana ḡesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi laḡan waifaioninemo waga ani lauvevewanina ḡoneḡonedi ai yovodi. ²⁰ Bi laḡan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete laḡan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noḡotina i kovi.

²¹ Bi laḡan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta gose bi kalinagu kona vaiye kamaḡe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo bi ḡonaḡona konai yovodi. ²² Bi niganana ya giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunaḡa ya gebogebo bi mote lava ḡemota ima peki. ²³ Banina kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana ya laulauduneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa ya waisumaḡe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuḡa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava'valu naweda eete bwanabwana ḡesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a avalu nawemaina eete laḡan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai noḡota bena kaikana diyadiyamo a tava. ²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ḡotona te a luva munaḡe te 30 mita. ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noḡotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalage yovoḡedi. Bi a ḡoeḡoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagibagi waga ḡaubona a sako yovoḡe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te

§ 27:28: Maḡina lolalofanemo ḡakima sa duli, bi sai pwalage nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

bena maso waga isunemo anika sa pwalaḡe yovoḡe.

³¹ Ġome Pol tauwaiḡaviya edi bada bi tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” ³² Ġome tauwaiḡaviya waga ḡaubona maḡinina a koiḡavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi laḡan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasaḡedi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laḡan 14 a kovi. ³⁴ Niganana yà giugiu vavasaḡemi te ko kani bi ko ḡailisi, te mote ḡemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niga mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Ġome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonoḡa, bi mulinemo ba witi ai naḡasedi nisamo te waga i tekateka.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laḡan i yana kamaḡe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaḡone. Tedi yafo a kita bi ḡome gele visuvisuna. Bi ḡome a ḡoe te waga a ḡiu waididimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰ Taunana aubaina waga lavedi anika maḡinidi a koiḡavuḡavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maḡinina a kuvesidi. Bi kuka ḡaubona waga matanemo a lageti te maso yavala waga i avalu nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹ Bi geḡa te waga bubu dabatuwina i saḡai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiḡaviya ai ogatala te biliwelokomo taumiya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Ġome tauwaiḡaviya edi bada mote Pol waipekina i ḡoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada lava mabai ḡemoḡemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴ Bi lava ḡesaudi mabai mote ḡemoḡemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediḡa sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voie te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

¹ Mba ḡome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ḡome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ² Mba bwanabwanana lavedi kividi a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³ Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaigabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol

nimanemo i kaputa te i dawē. ⁴ Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” ⁵ Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶ Ġome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maḡemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuḡa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

⁷ Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te laḡan faiona a kovi. ⁸ Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. ⁹ Bi niga kauwina mainana i tubutubuḡa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i ḡose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laḡanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaḡi wagamo ai geludi. ¹¹ Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ḡome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹² Bi ḡome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ḡome bi laḡan faiona ke miya. ¹³ Ġome ke modina munaḡa te Legium tauninemo ke tava. Bi laḡan i sako ba yalouslyaḡa yavala i laulusuve taunana aubaina laḡan i sako munaḡe ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴ Ġome ba valevaletimai tauwaisumaḡa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi. Muliḡa kaka ke nawa Loum. ¹⁵ Sauginemo valevaletimai tauwaisumaḡa Loummo giulai a vaiye ba a saḡa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ḡesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ḡome kei taubanava. Ġome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. ¹⁶ Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaḡa ai anine te vanuwa a vite bi taunaḡa ya miya bi tauwaiḡaviya ḡemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumḡa i lauguguya nawa

* 28:4: Dike ba Molta lavedi edi maimaituwa a waisumaḡe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoḡi ee yai peki.

17 Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebogebody. Bi Yeluslemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. 18 Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona yà voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoeḡoena maso a kaikamaḡegu. 19 ✧Bi Diu lavedi mote a ḡoeḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo yà moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. 20 Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Isael lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

21 Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigebogebom ka vaiye. 22 Bi ke ḡoeḡoeyena tam em noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivaliuna ba sa giugiu tunid-aboke.”

23 Ḣome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munaḡedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoeḡoena maso nuwedi i vitedi bi Yesu ai sumaḡe. 24 Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitedi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa. 25 Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

26 ‘Kwa nawa em lava otidi Isael lisidimo
bi kwa giuwedina gado,

“Temi giu ko vaivaiyena
bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voyedi kona kitekitedi,
bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”

27 ✧Niga lavedi mote bai sima sibesibe,
banina nopodi a ḡaiḡai.

Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena
mote sima sibesibe,

tedi matedi a pota

banina mote a ḡoeḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,
ba tedi male nopodimo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita
bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitata
bi yài yawasanidi.’

²⁸ “Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, tau-
nana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa yawasana
giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai.”†

³⁰ Ḡome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimai-
inemo. Bi lava mabai a tavatavana lisinemo ba matabudi
i giu vaidi ena vanuwemo. ³¹ Bi Pol mote aiyai i waigake,
nuwana i lautou bi maḡaudabatolana Maimaituwa ena
waibada i lauguguyae bi Bada Yesu Keliso giuna visuvisuna
i wailovelovedi.

---

† 28:28: Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina
nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.